

๐
๐๐๐

ประวัติเจ้าจอมมารดาทัตติม รัชกาลที่ ๕

กับ

ศุภชาติทุกศกตะสอนบุตร

พิมพ์เป็นอนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าจอมมารดาทัตติม รัชกาลที่ ๕

ที่พระเมรุ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส

เมื่อวันที่ ๓๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๓

10/03/2565

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์

พระเวศเจ้าจอมมารดาทัตติม รัชชกาลที่ ๕
กับ

สุภาสติกฤตตะสอนบุตร

~~ดำรงราชานุภาพ~~ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

พิมพ์เป็นอนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าจอมมารดาทัตติม รัชชกาลที่ ๕

ที่พระเมรุ ณ สุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส

เมื่อวันที่ ๓๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๓

10/๑3/2๘๘๓
พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์

สารบัญ

คำนำ	หน้า ก
คำปรารภ	,, — ๓ —
ประวัติเจ้าจอมมารดาทิบทิม	,, — ๗ —
ว่าด้วยต้นสกุลเจ้าจอมมารดาทิบทิม	,, — ๗ —
ว่าด้วยการผัดผ่อนเด็กหญิงชาววัง	,, — ๓๓ —
ตำนานชนบทรรมเนียมชาววัง	,, — ๓๒ —
ว่าด้วยผู้หญิงชาววัง	,, — ๓๓ —
ว่าด้วยการอบรมศึกษาผู้หญิงชาววัง	,, — ๓๔ —
ว่าด้วยหน้าที่ชาววัง	,, — ๓๗ —
ตำนานมโหรี	,, — ๓๘ —
อธิบาย "ขับไม้"	,, — ๔๐ —
ตำนานละครใน	,, — ๔๒ —
ตำนานระบำ	,, — ๔๔ —

107.037.2565

(๒)

มุตเหตุที่มีตะครุใน แดะระบ้ำ	หน้า — ๓๑ —
วาทด้วยผู้หญิงชาววงษ์ชนทถวายตอ	” — ๓๓ —
วาทด้วยผู้หญิงชาววงษ์ชนกตาง	” — ๓๕ —
วาทด้วยพวกชาววงษ์ชนค้ำ	” — ๓๗ —
วาทด้วยประวัติเจ้าจอมมารดาตบทม	” — ๓๘ —
เรื่องทูลกระดิ่งนบศร	หน้า — ๓๙ —

คำนำ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสิงหนวิกรม
เกรียงไกร รัชตั้งมายังกรมคิดป่ากร ขอให้เป็นพระ
ชำระและจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง “ทุกคคะลอนบุตร”
ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประเวศวรธมัย
จะทรงพิมพ์แจกเป็นที่ระลึก ในงานพระราชทานเพลิง
ศพเจ้าจอมมารดาทับทิม ในรัชกาลที่ ๕ และใน
ขณะจัดพิมพ์หนังสือนี้ • พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าประเวศวรธมัย ได้ทอดขอให้พิมพ์
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ทรงเรียบเรียงคำปรารภ และประวัติเจ้าจอมมารดา
ทับทิม ส่งมาให้พิมพ์ไว้ด้วย กรมคิดป่ากรจึงได้จัด
พิมพ์ถวายตามพระประสงค์

หนังสือเรื่องทุกคคะลอนบุตรนี้ ปรากฏตาม
โคลงท้ายเรื่องว่า ผู้แต่งชื่อจันทน์ และแต่งเสวีจ.

เมื่อวันจันทร์ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓๐ ปีจอ โทศก
 จุดศักราช ๓๒๓๒ ตรงกับวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ.
 ๒๓๘๓ เป็นปลายรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์
 ส่วนถ้อยคำจำนวนกลอนเป็นอย่างไรนั้น สัมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราพระอักษร
 ได้ทรงพิจารณาในทางวรรณคดี ดังปรากฏในคำ
 ปราบปรามของพระองค์ท่าน ซึ่งได้พิมพ์ไว้ท้ายคำนำ
 นี้แล้ว.

กรมศิลป์ากร

ก.

๓ มีนาคม ๒๔๗๓

คำปรารภ

ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าจอมมารดาทับทิม
รัชกาลที่ ๕ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์
เจ้าหญิงประเวศวรรตมัย กับ กรมหลวงสิงหวิกรม
เกรียงไกร พระธิดาและโอรสของท่านผู้ถึงอสัญ
กรรม มีพระประสงค์จะพิมพ์หนังสืออนุสรณ์
สำหรับแจกส่งของคุณผู้ไปช่วยงานให้เป็นประโยชน์
ทั้งคดีโลกและคดีธรรม กรมหลวงสิงหฯ จะทรง
พิมพ์หนังสือแสดงพรหมวิหาร ซึ่งเจ้าจอมมารดา
ทับทิมเคยได้ถือปฏิบัติเป็นวิหารธรรมของท่านเรื่อง๓
พระองค์หญิงประเวศฯ เป็นต้นมาปรึกษาข้าพเจ้าถึง
หนังสือส่วนคดีโลกซึ่งพระองค์จะทรงพิมพ์ ครั้นขอ
ให้ข้าพเจ้าช่วยแต่งเรื่องประวัติของเจ้าจอมมารดา
ทับทิม ข้าพเจ้าก็เต็มใจรับแต่งถวาย ด้วยเจ้า
จอมมารดาทับทิมท่านเป็นหน้าและได้มีคุณูปการแก่
ข้าพเจ้ามาแต่ก่อน จะเป็นโอกาสให้ข้าพเจ้ามีส่วน

ต้นของคุณได้บ้าง หนังสือนอกจากประจักษ์น พระ
องค์หญิงประเวศฯ ครดิบอกว่า นานมาแล้วเจ้าจอม
มารดาทับทิมท่านได้อ่านหนังสือ เรื่อง ๓ เป็นกตชน
สุภาสิต เรียกชื่อว่า "ทุกคคะด่อนบุตร" ท่าน
ชอบคำสั่งสอนในหนังสือเรื่องนั้น ถึงให้คัดสำเนา
ไว้และกล่าวว่าจะพิมพ์แจกในงานศพของท่านก็ได้
แต่ข้าพเจ้านึกไม่ออกว่าเคยอ่านหนังสือเรื่องนั้นมา
แต่ก่อนหรือไม่ พระองค์หญิงประเวศฯ จึงประ
ทาน ฉบับมาให้ข้าพเจ้าพิจารณาในทางวรรณคดี
ว่าหนังสือเรื่องทุกคคะด่อนบุตร นั้นจะสมควรพิมพ์
แจกได้หรือไม่ ถ้าข้าพเจ้าเห็นไม่เหมาะจะหาหนังสือ
เรื่องอื่นถวายให้พิมพ์ก็ได้

หนังสือสุภาสิตต่างๆ ที่แปลหรือแต่งเป็นภาษา
ไทยมีมาก แต่ถ้าว่าโดยรูปข้อความ ุดต่างกันเป็น ๓
ประเภท (แถวแต่งตำนาน ข้าพเจ้าไม่มีหนังสือจะ
ตรวจหาตัวอย่างใดกว้างขวาง จะว่าแต่ที่จำได้)

ประเภทที่ ๓ เป็นคำสอนของผู้แต่ง เช่นผู้ภาสิต
พระร่วง และผู้ดัดรักษาของสุนทรภู่เป็นต้น ประ
เภทที่ ๒ แต่งเป็นแก้ปฤษา เช่นสมเด็จพระพุทธ
โฆษาจารย์วัดพุทไธสงวรยศแก้อัญชุกรวมปฤษา
ของสมเด็จพระเพทราชาธิราช และประณตกรรมของ
พระอมราภิกษิต (เกิด) วัดบรมนิวาสเป็นต้น ประ
เภทที่ ๓ แต่งอาศัยอ้างนิทานเก่าที่มีอยู่แล้วหรือ
แต่งนิทานขึ้นใหม่ ให้คนหนึ่งสอนคนอื่นทีละตัวใน
นิทานนั้นต่อกัน เช่นผู้ภาสิตนางกฤษณาสอนน้อง
พาดสอนน้อง และอัญญาพานร ที่จารึกแผ่นศิลาติด
ไว้เป็นคำไว้ในวัดพระเชตุพนเป็นต้น เรื่องทุกคระ
สอนบุตรก็อยู่ในผู้ภาสิตประเภทที่ ๓ ตามความ

แต่งเรื่องนิทานว่ามณีเป็นคนยากจน ๒ คน
พยายามทำมาหากินเพียง ลูกชายยังเป็นเด็กอายุ ๘
ขวบ คน ๓ ตกหญิงอายุ ๗ ขวบ คน ๓ อยู่มา
๑๐/๘/๒๕๖๕
ทั้งมณีมีอาการเจ็บป่วยเกิดขึ้นจนทุพพลภาพ ไม่

ถ้ามารกจะไปทำมาหากินได้ดังแต่ก่อน ต้องเอา
ทรัพย์สินสมบัติของมีเหลืออยู่กับตัวออกขายกินจนจน
จนสิ้นเนื้อประดาตัว คั้นหนึ่งเวदानอนอยู่ในเรือน
ผัวปรารภกับเมียว่า ในไม่ช้าเห็นจะพากันอดอยาก
ถึงตาย แต่เป็นห่วงลูกเป็นกำพร้าจะได้ความเดือด
ร้อน ขณะนั้นลูกนอนอยู่ในห้องติดกันได้ยินพ่อแม่
ปรารภเช่นนั้นถึงด่าว่าพ่อแม่เป็นกำดัง ครั้นรุ่งเช้า
จึงพากันเข้าไปหาพ่อแม่ อ้อนวอนขอให้เอาตัวทั้ง
๒ คนไปขายเป็นทาส เขาเงินมาเพียงชีวิตขอให้ได้
ตายแต่พ่อแม่รักลูกไม่ยอมเอาไปขายเป็นทาส ช่าง
ฝ่ายลูกก็อ้อนวอนขอให้เอาไปขาย มิฉะนั้นจะฆ่า
ตัวตายตามพ่อแม่ไปด้วย พ่อแม่ก็สนใจจำต้อง
รับจะทำตามประสงค์ของลูก เมื่อก่อนจะพาไป
ขายนั้นขอให้ โอวาทตั้ง ดอนลูกให้ หน้าที่ ของ ทาส
กรรมกร อันเป็นคดีภาลิตของเรื่องทุกคดีอัน
บุตรนี้ ^๕ 10/03/2565 ^๕ ทเจ้าจอมมารดาทบทิมท่านชอบ เพราะเป็น

คำตั้งสอนวัตรปฏิบัติของคนชนคำ ผิดกับเรื่อง
สัญญาตั้งอื่นซึ่งมักสอนแต่วัตรปฏิบัติของบุคคลชั้นสูง
โดยมาก เรื่องนิทานมีต่อไป ว่าพ่อพาดก ๒ คน
นั้นไปขายไวกับเศรษฐีคนหนึ่งซึ่งเป็นคนใจดี เด็ก
ทั้ง ๒ คนไปประพฤติดังตามโอวาทของพ่อจนเศรษฐี
รักใคร่ยกขึ้นเป็นลูกเลี้ยง ฝ่ายพ่อแม่ได้เงินค่าตัว
ลูกมาใช้รักษาตัวจนหายทุพดภาพ กลับทำมาหากิน
ได้อย่างแต่เดิม และที่สุดเมื่อเศรษฐีจะตายไม่มีลูก
จะสืบตั้งลูกก็มอบทรัพย์สมบัติให้เด็กคนพี่ ชายครอบ
ครองตั้งตั้งลูกต่อไป เมื่อลูกชายได้เป็นเศรษฐีแล้ว
ก็ไปรับพ่อแม่มาเลี้ยงดูสนองคุณให้เป็นตั้งตั้งบายมา
จนตลอดชีวิต ตั้งเรื่องนิทานเท่านี้

หนังสือทุกคคะสอนบุตรนี้ ข้าพเจ้าไม่ทราบว่า
ใครเป็นผู้แต่ง ตั้งเกดด้านวนกตอนนุชอบแต่งตาม
อย่างกลอนของสุนทรภู่ และหนังสือสัญญาตั้งตั้ง
แต่งเป็นกตอนเบ็ดมิกชอบแต่งกันเมื่อสมัยสุนทรภู่

มีชื่อเสียงเลื่องลือแต่ทั่ว ข้าพเจ้าจึงตั้งขึ้นในฐานะว่า
เรื่องทุกคฤหัสถ์อนุบุตรนี้ เห็นจะแต่งในคอนปลาย
รัชชกาลที่ ๓ หรือในรัชชกาลที่ ๔ คือจำนวนบางแห่ง
แต่งดี แต่บางแห่งยังบกพร่อง เช่นใช้ถ้อยคำอย่าง
ว่า "ขอไปที" หรือ "กตชนพาไป" มีอยู่บ้าง จะ
นับว่าเป็นจำนวนก็ยังไม่ได้ แต่ก็ไม่ได้เดวนัก
ข้าพเจ้าเคยถือเป็นคนมาช้านาน ว่าหนังสือซึ่งจะ
พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพท่านผู้ใด ตาม
หนังสือซึ่งท่านผู้ใดแต่งไว้อเอง หรือเป็นเรื่องที่
ท่านชอบโดยเฉพาะ ควรพิมพ์หนังสือเช่นนั้น คือ
ไม่จงหาเรื่องอื่น ก็หนังสือเรื่องทุกคฤหัสถ์อนุบุตร
นี้ เจ้าจอมมารดาที่บิณฑิตท่านชอบจนถึงได้ ออกปาก
ไว้ว่าควรพิมพ์ในงานศพของท่าน ต้องตามคติของ
ข้าพเจ้า อีกประการหนึ่งหนังสือเรื่องนิตเหมือนจะ
ยังไม่เคยพิมพ์ คนทั้งหลายยังไม่เคยอ่านกันโดย
มาก ข้าพเจ้าจึงขอร้องให้พระองค์หญิงประเวศว่า

ทรงพิมพ์เรื่องทุกคระลอนบุตร สำหรับแจกในงาน
พระราชทานเพลิงศพเจ้าจอมมารดาทบทิม แม่เรื่อง
อยู่ข้างต้น ถ้าพิมพ์ในเล่มเดียวกันกับเรื่องประวัติ
เจ้าจอมมารดาทบทิมที่ข้าพเจ้าแต่งถวาย ก็เห็น
จะพอได้ขนาดหนังสือแจกในงานเมรุ พระองค์
หญิงก็ทรงพระดำริเห็นชอบด้วยจึงโปรดให้พิมพ์สมุด
เล่มนี้

ข้าพเจ้าขอถวายอนุโมทนาพระกุศลบุญราศี ซึ่ง
พระองค์เจ้าหญิงประเวศวรสมัย และกรมหลวง
สิงหวิกรมเกรียงไกร กับทั้งหม่อมเจ้าหลาน ๆ
บำเพ็ญสนองพระคุณเจ้าจอมมารดาทบทิม และ
หวังใจว่าท่านทั้งหลายบรรดาได้รับหนังสือแจก คง
จะถวายอนุโมทนาด้วยกัน.

๓๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖

เมืองบึงฉลือ ๓๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๓

นับจากซ้ายไปขวา

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนครชัยศรีสุรเดช
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประเวศวรสมัย
๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร
๔. หลัง-เจ้าจอมมารดาทับทิม

10/03/2565

10/03/2565

เจ้าจอมมารทาทับทิม ป.จ.

พ.ศ. ๒๔๐๐-๒๔๘๑

ประวัติเจ้าจอมมารดาทับทิม

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ

ทรงพระนิพนธ์

เจ้าจอมมารดาทับทิม ป.จ. รัตนากรณี.
ม.ป.ร. ๕. จ.ป.ร. ๒. ๑.ป.ร. ๒. พระธนมเอก
ในรัชกาลที่ ๕ เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๘ ธันวาคม
ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๐๐ เป็นธิดาพระยาอภัยนันทริกา-
มาตย์ (ดิศ โจรนดิศ) ขวัญยายอิมเป็นมารดา สังกศ
ของท่านเป็นข้าหลวงเดิม ทั้งในพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และในพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้เป็นคันทันต์กุดชื่อ "บุญเรือง"
เป็นตำแหน่งหลวงจ้ง กรมการจังหวัดสวรรคโลก
เมื่อสมัยกรุงธนบุรี ได้รับราชการอยู่ในบังคับบัญชา
ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อ

ก่อนเสวยราชย์ ตามแต่ตั้งทำศึกสงครามเช่นรบ
พระมาเมอศรี อรชเชหฺนุกตเมืองพิษณุโลกเป็นต้น
มีความชอบต่อพระองค์มา ครั้นแต่ตั้งเถลิงถวัลย-
ราชสมบัติปราบดาภิเษก จึงทรงนับทอดวง
บุญเรื่องอยู่ในพวกซึ่งสมควรจะได้รับบำเหน็จ ทรง
พระกรุณาโปรดฯ ตั้งให้เป็นที่พระจันทราทิศย์ เจ้า
กรมสุนทรพดเรือน ปรากฏชื่อในคำปรึกษาการพุน
บำเหน็จเมื่อแรกเสวยราชย์ (พิมพ์อยู่ในหนังสือ
พงศาวดารรัชกาลที่ ๓) ต่อมาได้เลื่อนขึ้นเป็น
พระยาจันทราทิศย์ในรัชกาลที่ ๓ นั้น (มีชื่อปรากฏ
อยู่ในหนังสือ "พระราชวิจารณ์" ซึ่งพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์) พระ
ยาจันทราทิศย์ บุญเรื่อง มีบุตรชื่อเพียงคน ๓ คง
ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กมาแต่ในรัชกาลที่ ๓ แต่
ไม่ปรากฏว่าได้มียศศักดิ์อย่างไรทั้งในรัชกาลที่ ๓
และรัชกาลที่ ๒ จนถึงรัชกาลที่ ๓ จึงได้เป็นที่

จมีนอินทรประพาสในกรมวังวงหน่า จมีนอินทร
ประพาส เที่ยง มีบุตรคน ๓ ชื่อ ดิศ เกิดแต่ใน
รัชกาลที่ ๑ (คือพระยาอภินทรกามาตย์บิดาของ
เจ้าจอมมารคทาธิบดีม) พระยาจันทราภคิย์ บุญเรือง
ผู้เป็นบิดาอยู่มาจนรัชกาลที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๕
มีการพระราชพิธีตั้งดวงเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังเป็นสมเด็จพระ
พระเจ้าตากยาเธอ พระยาจันทราภคิย์นำเด็กดิศ
หลานชาย เวदानนอายุได้ ๖ ขวบ ถวายสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวเป็นมหาดเล็กไว้ใช้ในพระองค์ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตั้งแต่ยังดำรงพระยศเป็นพระ
ราชกุมารตลอดมาจนเสวยราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๖
ถึงแก่เป็นข้าหลวงเดิมต่อมาออกชนหนง ขอนเป็น
บุตร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
ราชทานนามตั้งชื่อว่า "โรจนดิศ" คำนี้มาแต่
เดิมของพระยาจันทราภคิย์ และคำตั้งมาแต่

เดิมของพระยาอภัยนริศรวิกรม โดยตั้งกุมาร
ประวดีตั้งกต่างมา

เจ้าจอมมารดาทบทิมเกิดในรัชกาลที่ ๕ พยายาม
ได้ ๖ ขอบ บิดาก็ให้เขาไปอยู่ในพระบรมมหาราช
วังกับเจ้าจอมมารดาเที่ยงพระذنมเอก ซึ่งเป็นพคน
ใหญ่ เป็นเหตุให้เจ้าจอมมารดาทบทิมได้รับความ
อบรมและศึกษาที่ในพระบรมมหาราชวังแห่งเดียวมา
ตั้งแต่วัยเป็นเด็ก ขอนเป็นโอกาสดีที่สุดซึ่งทรงฟัง
ได้ เพราะในสมัยนั้นโรงเรียนสำหรับเด็กผู้หญิง
อย่างตงชานเมื่อภายหลังยังไม่มี คนทั้งหลายนับถ
กันมาแต่โบราณว่า การศึกษาและอบรมสำหรับเด็ก
ผู้หญิงไม่มีที่ไหนจะดีเช่นขอเหมือนที่ ในพระบรม
มหาราชวัง จนมีคำภาษิตซึ่งคนทั้งหลายชอบเปรียบ
เมื่อสรรเสริญกิริยามารยาตรหญิงสาว มักกล่าวว่
"เหมือนผู้หญิงชาววัง" ดังนี้ วิชาที่ฝึกสอนเด็ก
หญิงที่ในพระบรมมหาราชวังตามแบบโบราณเดียว

10/03/2565

นเด็กตั้งญี่เดือนนานแล้ว แต่ศอกขาพเจ้าผแดงเรื่อง
ประวดคนเคยอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่เกิดมา
จนอายุ ๓๓ ปี ได้เคยวิเห็นแบบแผนประเพณีนั้น
ซึ่งยังใ้ช้อยู่ในรัชกาลที่ ๕ สมัยเมื่อเจ้าจอมมารดา
ทบทมศึกษานัน แม้นบเวลาด่วงมาจนบัดนี้กว่า
๖๐ ปียังจำใ้ได้อยู่บ้าง จะตองเขียนพรรณนาวิศึกษา
ใ้ใ้มิใ้สูญไปเสีย

อันชนบธรรมเนียมฝ่ายในพระบรมมหาราชวัง
กรุงรัตนโกสินทรนั้นใ้คิดตงชนใหม่ เขาชนบ
ธรรมเนียมในพระราชวังกรุงศรีอยุธยาใ้ใ้เป็น
แบบแผน ถึงชนบธรรมเนียมข้างฝ่ายหน้ากเบน
เช่นเดียวกัน ชอนมีจดหมายเหตุปรากฏอยู่หลาย
ฉบับ ว่าทั้งในสมัยกรุงธนบุรีแะในรัชกาลที่ ๑
กรุงรัตนโกสินทร ได้โปรดใ้ข้าราชการกรุง
ศรีอยุธยาซึ่งยังมีศอกเหลืออยู่ประชุมกันเป็น ทำนอง
อย่างกรรมถาวร บอกรบธรรมเนียมเก่าเขามาพัน

ตั้งแบบแผน จะว่าแต่เฉพาะชนบทรรมนิยม
 ฝ่ายในพระราชวัง เมื่อตั้งกรุงรัตนโกสินทรยังมี
 นารีที่สูงศักดิ์เคยเป็นผู้หัดกลุ้ใหญ่ ในพระราชวังกรุง
 ศรีอยุธยาอยู่หลายคน ที่สำคัญคือเจ้าฟ้าพันทิวดี
 พระราชธิดาพระเจ้าบรมโกษฐเป็นต้น เป็นผู้บอก
 แบบแผนชนบทรรมนิยมฝ่ายใน พระบรมมหาราชวัง
 ที่ไซ้เป็นตำราสืบมา หากจะมีแก้ไขบ้างในรัชกาล
 ภายหลังก็เป็นแต่รายการ ส่วนรูปโครงการนึ่ง
 คงอยู่อย่างเดิม ค่อยเลื่อมมาโดยลำดับเพราะแก้ไข
 ชนบทรรมนิยมในราชสำนักให้เข้ากับกาที่เปลี่ยน
 แปลงชนบทรรมนิยมบ้านเมือง จนประเพณีฝ่าย
 ในพระบรมมหาราชวังอย่างเดิมเลิกสูญเปลี่ยนไปเป็น
 อย่างอื่นเมื่อรัชกาลที่ ๖

ที่เรียกว่า "ผู้หญิงชาววัง" นั้น ที่จริงมีต่างกัน
 เป็น ๓ ชั้น จะเรียกอย่างง่าย ๆ ว่า ชั้นสูง ชั้นกลาง
 และชั้นต่ำ มีฐานะและโอกาสกับทั้งการทศศึกษา

อบรมฝึกกัน

ชนชั้น คือ เจ้านายที่เป็นพระราชธิดา ประสูติ
และศึกษาในพระบรมมหาราชวัง เมื่อทรงพระ
เจริญวัยก็ไต่เป็นผู้ตักผู้ใหญ่อยู่ในวัง บางพระองค์
ได้พระราชทานอนุญาตให้เสด็จออกไปอยู่ร่วมกับเจ้า
นายพนของกรม เจ้านายพระองค์ชายที่เป็นพระราช
บุตรประสูติในพระราชวัง ก็ทรงศึกษาวิชาชน
ปฐมที่ในวังจนพระชันษา ๓๓ ขวบ ได้กั้นคี่แล้ว
จึงเสด็จออกไปอยู่นอกวังต่างหาก ในชนชั้นนี้ต้อ
ตงมาถึงหม่อมเจ้าอันเกิดทวงพระบิดา ถ้าพระบิดา
สิ้นพระชนม์ ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณา
โปรดฯ รับเข้าไปเลี้ยงไว้ที่ในพระราชวัง หรือ
มีฉันทเจ้านายบางพระองค์ส่งหม่อมเจ้าโอรสธิดาที่
ยังเยาว์เขาศึกษาอยู่กับเจ้าพเจ้านองหญิงที่ในวังแต่
เวลายังดำรงพระชนม์อยู่ก็มี ถ้าเป็นหม่อมเจ้าหญิง
โตชนกมักเตยรับราชการอยู่ในวัง ถ้าเป็นชายพอ

ชั้นษาได้ราว ๓๐ ขวบก็ต้องออกไปอยู่นอกวัง ใน
พวกเจ้านายนับว่าเป็นชาววังโดยกำเนิดพวก ๓ ต่อ
ลงมาถึงชนตถกษัตริย์ตระกูลคือพวกราชินิกุลและธิดา
ชาวราชการบางคน หม่อมราชวงศ์ก็นับอยู่ในพวกนี้
เป็นชาววังด้วยถวายเป็นชื่อนับอยู่ในชั้นสูงเหมือนกัน
ตักษณการที่ถวายเป็นชาววังนั้น ถ้าผู้ปกครอง
ตักษณการจะให้ตักษณการหญิงเข้าเรียนศึกษาที่
ในพระบรมมหาราชวัง ตักษณการที่ตักษณการแห่ง
ฝากกับท่านผู้ใหญ่แห่งใดแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นญาติหรือ
เคยนับถวายเป็นแต่ก่อน แล้วส่งธิดาเข้าไปอยู่กับท่าน
ผู้เป็นเจ้าตักษณการคนเดียวเป็นเด็ก เจ้าตักษณการบางแห่ง
ฝากตักษณการให้เองบ้าง บางแห่งส่งไปฝากแก่ท่านผู้อื่น
ซึ่งชำนาญวิชาตักษณการฝากตักษณการบ้าง ตักษณการฝากตักษณการ
เด็กผู้หญิงชั้นสูงเมื่อแรกเข้าไปอยู่ในวัง เบื้องต้นฝาก
หัดมารยาตทั้งกิริยาจาและให้รู้จักธรรมเนียมมาตการ
ก่อน แล้วให้เรียนหนังสือและการเรือนอย่างเด็ก

จะทำให้ (ตรงกับชั้นประถมศึกษา) รัฐบาลจึงให้เรียน
ชั้นสูงกว่านั้นคือชั้นไป (เป็นชั้นมัธยมศึกษา) คือ
ฝึกสอนการต่าง ๆ อย่างเดียวกับชั้นต้นแต่เป็นคนสูง
ขึ้นไป ดังเช่นการฝึกสอนกิริยามารยาตรและระดั
มาการวะ ถึงตอนนั้นเวลาท่านผู้สอนไปยังที่ส่งมาค
มก็ให้ลูกศิษย์ลอบหัดทำตามหลังไปด้วย เพื่อจะ
ให้เห็นกิริยามารยาตรและระดัक्षणการส่งมาค
มท่านผู้หัดผู้ใหญ่ในกิจการต่างๆ ทั้งจะได้รู้จักเพื่อน
เด็กผู้ลอบหัดที่อยู่ในวงด้วยกัน การเรียนก็สอนชั้นสูง
ขึ้นไป เช่นให้ทำเครื่องแต่งตัวตัวเอง และเริ่ม
สอนเย็บปักถักร้อยทำกับข้าวของกิน ทั้งสอนให้
รู้เดือนได้ในพระพุทธรูปด้วย แต่การสอนหนึ่ง
สอนนั้น เมื่ออ่านออกเขียนได้แล้วก็เบนยุคเพียงน
การศึกษาดังชั้นกลางที่จามานมขอสำคัญอย่างหนึ่ง
ที่เป็นเวลาท่านผู้ใหญ่ในวงพิจารณาเด็กเด็กให้ฝึก
หัดทำราชการอย่างใดโดยนะเพาะต่อไปในภายหน้า

แต่นำถวายคตเป็นข้าราชการฝ่ายในได้รับพระราช
 ทานเบี้ยหวัดแทนนมมา ข้าราชการอื่นเป็นหน้าท้าวสำหรับ
 ขาดวงทเป็นชนต่งนน ถ้าอาอาอย่างกว้างมเป็น ๔
 ประเภท คือ

๑) เรียนวิชาประเภท ๓ เช่นหัดเขียนหนังสือ
 แดะเรียนอักษร ค่ำตศร ถึง ชนต่ง โคตง นันทกาพย
 กตอน กระทบอนช่างก็เรียนต่งชนตมออย่างประณต
 เช่นร้อยคอกไม้ตตแดะบักตตง ซึ่งไม้มักไทนอน
 จรทำโตงามตตเหมือนทไนจว การพยามาตไซ้เจม
 กตอกทตไนชนน ถ้าเป็นผู้มออุปนตตยชอมเรียนตช
 หรือคความวีเรื่องพงค้ำวตวกรกเรมเรียนไนคตอนน เจ้า
 นายชนพระราชธิดาตรงศกษาประเภทนเป็นพน จง
 มกเป็นพระอาจารินตกลตอนคนชนตตงคต ๆ กนมา

๒) เป็นนางพนักงานประเภท ๓ คือทำกร
 งานค่าง ๆ ในราชตำนก เช่นเป็นพนักงานพระภษา
 พนักงานพระศวี เป็นต้น แดะมีการออย่างอนอก

หลายอย่าง หม่อมเจ้าและหม่อมราชวงศ์มักกับ
ราชการในประเภทนี้ นอกจากนั้นก็มีคนเคย
รับราชการแต่รัชกาลก่อน ๆ มาจนอายุเป็นกลาง
คน ๒๒ เป็นส่วนมากจะมี

๓) เป็นนางอย่างงานประเภท ๓ คือสำหรับ
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ด้วย เช่นเชิญเครื่อง
ราชูปโภคตามเสด็จ และมัตถ์เวรกันประจำอยู่
บนพระราชมนเทียรคอยรับสั่งเป็นคน ตกลงเป็นสาว
๒๒
ทงน

๔) เป็นมโหรี หรือ หัด ฟ้อนรำ เป็น ระเบียบ และ
ละคร ซึ่งเรียกกันว่า "ละคร (ฝ่าย) ใน" ประเภท ๓
ใน ๒ พวกนี้มักเลือกที่มีแววฉลาดแต่อายุยังเยาว์
เพราะเป็นถาวรยาก ต้องฝึกหัดนานจึงจะทำได้

ราชการฝ่ายในทั้ง ๔ ประเภทที่กล่าวมาข้าง
ประเพณีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา บางอย่าง เช่น
มโหรี ระเบียบ และละครใน ค. คำพูดอาจจะเป็นวิชา
10/03/2569

ได้มาจากอินเดียแต่ถูกตาบรพ ทว่าตงนเพราะ
เมื่อข้าพเจ้า ตามเสด็จสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงไป
เมืองชวา ได้เห็นเจ้านครยกยาและเจ้านครโชโธรบ
เสด็จ ให้มีระบำนางในและละครซึ่งราชบุตรเล่น
เป็นตัวละครว่าถวายทอดพระเนตร นึกพิศวงว่า
ระบำและ ละคร หลวง ของชวาช่าง หมาย คด้าย คดง
กับของไทยเราเสียจริง ๆ จะว่าใครเขาอย่างใครก็
ไม่มีหลักฐานที่จะคิดเห็นได้ ครั้นภายหลังมา
ข้าพเจ้ามักจต้องคิดคนเรื่อง การขับรำของไทยแต่
โบราณ จึงพบเค้าเงื่อนของมโหรีและ ระบำกับ
ละครใน ซึ่งเคยมีมาในค่างด้มขมเป็นชั้น ๆ ดังจะ
เขียนเรื่องตำนานแทรกลงใจทศกรณ

มโหรี เดิมเป็นเครื่องสำหรับขับกล่อมผู้อื่น ให้
สบายใจเมื่อเวลาจะนอน ดังมีคำขับในบทละคร
เรื่องอุเทนาคอุณาภิรมย์ว่า

“ พระเอยพระยอดฟ้า
จะสนิทนิตราอยู่บนที่
ทรงสดับขับไม้มโหรี
ขอส่งเสียงจำเรียงราช
เชิญพระบรรทมสถาพร
จะกล่าวกลอนถนอมกล่อมถวาย
ให้ไพเราะเสนาะใจสบาย
พระฤๅสายจงไสยา เอย ”

ที่เรียกว่า “ขับไม้” เห็นจะเป็นเครื่องขับกล่อม
อย่างเดิม มีคนเสียงว่าบทกลอนเป็นดำนาคคน ๓
คนขับตามด้วยคน ๓ ต่เพลงประสานเสียงเมื่อ
เวลาคนขับ และขับบรรเลงแต่โดยลำพังเสียงขอใน
ระหว่างบทให้คนขับมีเวลาพัก (ทำนองเดียวกับขับ
เสภาตั้งปี่พาทย์) และมีคนโกวณัฒนเขาจะช่วยให้จังหวะ
อีกคน ๓ พวกขับไม้วง ๓ แต่มิ ๓ คนคงว่ามา
ที่เรียกว่า “มโหรี” เห็นจะแก้มาแต่ขับไม้ เพราะมีคน

เตียงขบร้องเข้ากับ ซอสามสายเหมือน อย่างขบไม้
ผิดกันแต่คนเสียงใช้กับพวงให้เป็นจังหวะไม้ขบมี
คนโกวบนันฑะระวี แดรมเค็รของตนครเพิ่มชน ๒
อย่างสำหรับทำด้วยกันกับซอสามสายเวตาบรรเลง
ระหว่งบขบ คือคนตีดกระจับบีคน ๓ คนตีขบ
(มักเรียกกันว่า " โทน ") คน ๓ มโหรีชั้นแรกมี
วงระ ๕ คน ยังใช้ขบกับต้อมกันมาจนในกรุงรัตน-
โกสินทรรัชกาลที่ ๓ ด้วยมีใน " เพลงยาวว่าความ"
ปรากฏว่าเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เวลานอนยังมี
มโหรีขบกับต้อม แต่ภายหลังมา น่าจะเป็นใน
รัชกาลที่ ๒ หรือที่ ๓ เขาเค็รของบีพาทย์เพิ่มเข้า
ในมโหรี มีระนาดเอก ระนาดทุ้ม พ้องวง และ
ระนาดต่ำเข้ากับ ขลุ่ย (ใช้แทนบี) และใช้ตั้ง
ให้จังหวะ เสียงมโหรีดังออกทกกกของชน ก็เลิกใช้
สำหรับขบกับต้อม มโหรีหลวงจึงทำแต่ในงานสม-
โภชและพระราชพิธีต่าง ๆ

รบบำและระครมหญิงซึ่งเรียกกันว่า "ระครใน"
นั้น หักแต่ลูกผดทถวายด้วยในพระราชวังมาแต่
ครั้งกรุงศรีอยุธยา สำหรับเดินในการพระราชพิธี
เช่นบวงสรวงและธัมโภช เป็นต้น มีพระราชบัญญัติ
ห้ามมิให้ผู้อื่นนอกจากพระเจ้าแผ่นดินและพระมหา-
อุปราชหัดรบบำและระครมหญิง แต่คำที่เรียกชื่อ
ว่า "ระคร" ชวนให้คนเข้าใจผิดสำคัญว่าเป็นอย่าง
เดียวกันกับระครที่ราษฎรเดินเป็นอาชีพในพื้นเมือง
จึงเพิ่มคำเรียกให้ผิดกันว่า "ระครนอก" หมายความว่า
ว่าระครนอกวัง และ "ระครใน" หมายความว่า
ระครในวัง ที่จริงระครนอกกับระครในกระบวน
เดินเป็นคนละอย่างต่างกนทีเดียว "ระครนอก" เดิน
ให้คนต้อนูกต้อนาน แต่ระครในสำหรับเดินในพระ
ราชพิธีทางไสยศาสตร์ เดินแต่เรื่องรามเกียรติ์
เฉลิมเกียรติพระนารายณ์ เรื่อง ๓ กับเรื่องมหา-
ภารตะ (ไทยเราเรียกว่าเรื่องอุณรุฑ) เฉลิมเกียรติ

พระอิศวร เรื่อง ๓ ทำนองเดียวกับเดิม "แต่คง
ตำนาน" (พวกชาวอินเดียนยังแต่ง ๒ เรื่องน้อย
จนบัดนี้) ต่อมาในตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา
พระเจ้าบรมโกษฯ โปรดเรื่องอิเหนา ซึ่งได้มาจาก
เมืองชวา ดำรัสสั่งให้ละครในแต่งเพิ่มขึ้นสำหรับ
ถวายเป็นราชสักการะเรื่องหนึ่ง มีกถาในคำฉันท์ "บุร-
ณโณวาท" ซึ่งมหานาคจัดทำถวายแด่ในรัชกาล
พระเจ้าบรมโกษฯ พรรณนาว่าด้วยการมหรสพ
ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินสมเด็จพระพุทธบาท ว่า

“ ฝ่ายเพื่อนละครใน	บริรักษ์จักร
โรงริมครีมี	กลลับบ่แลชาย
ล้วนสรรสกรรจนา	อรอ่อนลอออาย
ใครยลบ่อยากวาย	จิตตเพื้อมะเมอฝัน
เล่นเรื่องระเด่นได้	บุษบาตุนาหงัน
พาพักคหาบร-	พดร่วมฤดีโณม”

ละครในเดือนนี้ ๓ เรื่องที่ความจนถึงสมัยกรุง
รัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธ
เลิศหล้านภาลัยทรงบำรุงวิชาพจนานุกรม จึงทรงพระ
ราชันิพนธ์บทละครโปรดให้คัดละครในเดือนเรื่องต่างๆ
ที่ "ละครนอก" เดือนเพิ่มชนอีก ๖ เรื่อง

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรง
แต่งดงความโสมมนี้ ไม่ได้เดือนเรื่องอย่างละคร พิ
เคราะห์หัดอาจจะมาแต่สมัยเมื่อถกกันเป็นประเพณี
ว่าผลัดทุกคนทั้งที่เป็นผู้ชายและเป็นผู้หญิงของหัดพจน
านุกรมเป็นหัดกวดอย่างหนึ่งในการศึกษา แต่มีการ
พิชบางอย่าง ซึ่งเจ้านายชายหญิง นับแต่เจ้าผู้ครอง
เมือง ต้องออกพจนานุกรมในที่ประชุมชนให้เป็นสิริ
ข้าพเจ้าได้เคยเห็นพิชเช่นนั้นเมื่อเป็นเสนาบดีกระทรวง
มหาดไทยในรัชกาลที่ ๕ ขึ้นไป ครองราชการ
มณฑลพายัพครั้งแรกตั้งแต่ยังไม่มามีทางรถไฟ ใน
มณฑลพายัพเขายังถือประเพณีพจนานุกรมอย่างโบราณ

อยู่ เมื่อข้าพเจ้าไปถึงเมืองนครดาปาง ข้าพเจ้า
เห็นคนอย่างรับเจ้าผู้ครองนครแรกเขาเมือง คอตั้ง
พัดบพดาแรมรับทางเมืองดึก ๓๐๐ เส้น ถึงวันจะเข้า
เมืองเจตาท่าเจ้านายผู้ชายทงผู้ใหญ่ผู้น้อยแต่งเต็ม
ยศข้าราชการออกจากเมืองมากับ กระบวนทงจะแหรับเขา
เมือง พวกเราก้แต่งเต็มยศคอยรับอยู่ เมื่อกระ
บวนแหมาถึง เกิดทงพัดบพดา พวกเจ้านายลง
จากคอข้างแยกกันเป็น ๒ แถวมกตคณยาวถนทุกคน
พากันเดินตามคนเชิญพานดอกไม้รูป เทียน เครื่อง
ดึกการระนำหน้ามา พอเข้าบริเวณพัดบพดา เจ้านาย
ทงผู้ใหญ่แแต่ผู้น้อยกพากันพอนว่าเปนคู้ ๆ เข้ามาท
ข้าพเจ้า ดงามตั้งนำพคอง ผู้ทงประเพณีเขา
กระซิบบอกข้าพเจ้า ว่าข้าพเจ้าควรจะพอนว่าออก
ไปรับจึงจะดกธรรมนิยม แต่ชตของศวยข้าพเจ้า
ไม่เคยหัดว่านทชวยใจไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ขณะนั้น
พระยาทงสุรเดช (อน บุนนาค) ซึ่งเป็นข้าหลวง

ใหญ่มณฑลพายัพอยู่ในเวลานั้น รับอาสาเพื่อนำ
ออกไปรับแทนตัวเจ้าพเจ้าก็เป็นแต่กลับไป ครั้นไป
ถึงเมืองลำพูนเขาว่า จะจัดรับอย่างพระเวสต์มันตร
กตบคนเขาเมือง คือตั้งราชวภูณิศรขง และม
มหรต์พรับรายทาง ได้เห็นเขาจัดเด็กผู้หญิงพวกกล
ผู้ตมายนเรียงพอนรารบเป็นระยะไป เห็นจะหัดกัน
มาแต่ยังเด็กจึงว่าโตงคงาม แคตเมืองเชียงใหม่
เวลานั้นพระเจ้าอนทรวชานนทเพงกงพราตย จัดแต่
กระบวนแห่มารับมีโตมการพอนร่า ตั้งแต่ครงน
ก็ไม่โดยนอวมีการพอนร่าอย่างใหญ่รับใครอีก โดย
ณะเพาะเมือมทางรถไฟแล้ว รถไฟเข้าไปถึงเมืองก
รับกันเพียงสถาน มาจนถึงรัชกาลที่ ๗ พระบาท
สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเทียบมณฑลพายัพ
พระราชชายา เจาดารารวคิมชกชวณเจ้านายมณฑล
พายัพทงผู้ชายและผู้หญิงให้พอนรารบเสด็จ เพื่อจะ
ได้ทอดพระเนตรเห็นประเพณีโบราณเมืองฉนมโขช

10/๘๘/2565

ณเมืองเชียงใหม่ วันนั้นมกระบวนต่าง ๆ ของพวก
ชาวเชียงใหม่ทุกชาติทุกภาษา หน้าหน้าแดงถึงกระ
บวณบายศรี มีบพาทย์หน้าหน้า พวกเจ้านายผู้ชาย
เดินตามบายศรีสำหรับส้มโกลดส้มเค็ดจพระเจ้าอยู่หัว
มีเจ้านครเชียงใหม่ เจ้านครน่าน และเจ้า
นครลำพูน เป็นหัวหน้า คอยตงมาถึงเจ้านายชวรอง
รวมกันกว่า ๓๐ คน แด้วแต่งตัวนุ่งผ้าส้มปักถาย
ได้เสื้อ เขียวบปักด้าวดประดับ เครื่องราช อิศริยา
ภรณ์ เดินเป็นคู่ ๆ อยู่ข้างหลังบายศรี พอเข้าไปใน
บริเวณพลับพลา ก็พร้อมกันยกมือชนถวายเป็นขุม
แเด้วต่างรำพ้อนตรงเข้าไปเฝ้า พระราชชายาหัด
หม่อมเจ้าหญิงเด็ก ๆ ในกรมพระกำแพงเพชร ซึ่ง
ท่านแดง ๒ องค์ให้พ้อนออกไปรับต่างพระองค์ ถึง
กระบวนบายศรีสำหรับส้มโกลดส้มเค็ดจพระบรมราชัน
พวกเจ้านายผู้หญิงก็เดินตามเป็นคู่ ๆ แเด้วรำพ้อน
เข้าไปเฝ้าอย่างเดียวกัน พวกคนตุงไทยแเด้วฝรั่ง

ที่ชนไปจากกรุงเทพฯ แต่ชาวเมืองนนพากันพิศวง
 ออกปากว่าสง่างามอย่าง แปรถกหน้าชม เป็นอย่างยิ่ง
 การรำพ้อนอย่างใหญ่ตามประเพณีโบราณในมณฑล
 พายัพเห็นจรมเป็นที่สุดเมืองอันลุ่ม โภชคตงนน ท
 เขาเรืองเจ้านายพ้อนในมณฑลพายัพมาแต่แรกตง
 ตรงน เพื่อจะชชวนให้เห็นจาการรำพ้อนเช่นนบน
 ประเพณีของไทยมาแต่โบราณ แต่คงเคยมีตงมา
 ถึงกรุงสุโขทัยแต่กรุงศรีอยุธยา ชอนพึงเห็นได้
 ในหนังสือเก่ายังปรากฏว่า ผู้ตแม่เงินเป็นเจ้านายก็
 ชอบพ้อนรำ เช่นในบทละครเรื่องอิเหนาคอนท้าว
 ดาหาไชยน์ เมื่อนางบุษมาเด่นชารแต่จ มีบทนาง
 บุษมาว่า

“ชวนฝูงอนงค์นางรำพ้อน
 ทอดกรกริดกรายชายชวา”

แต่มบทท้าวดาหาตั้งอิเหนากับพวงเจ้าชายว่า

“จงชวนกันขับรำให้สำราญ
 ทำสักการเทวาในป่าใหญ่”

ศาลาดัดหทัยดมาคมบดิน มีมานับังตารอบโรงพิชี่ ใน
โรงนั้นนอกจากทบุชาเทวรูป และเครื่องใช้ในคช
ศาสตร์ เช่นเชือกบาศเป็นต้น ทำรูปหุ่นเทาศิวข้าง
เพียงทอง สำหรับเสด็จชนประทับบนคอหัดใช้ชบงคับ
ข้าง และต้องทรงหัดรำตามแบบในตำราคชศาสตร์
เจ้าพททธานทรงพระเจริญทนได้ฝึกหัดตามเสด็จ ครัด
เต่าให้ฟัง ว่าในตำราคชศาสตร์มีแบบรำหลายอย่าง
เป็นคณราพิชชา จนกระทั่งรำขอข้างเป็นกระบวง
ต่าง ๆ เช่นรำเยยชาศักเมอชนข้างชนะ และรำบวง
สัตว์เป็นต้น เมื่อทรงฝึกหัดสำเร็จแล้ว ส้มเด็จพระ
พุทธเจ้าหลวงเสด็จชนพระบาท ดูเหมือนเมื่อ
ออก ๒๔๓๕ ส้มเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบ ๆ ทรง
จัดกระบวงเสด็จครั้งนั้นให้ส้มเด็จพระพุทธเจ้าหลวง
ทรงคอข้าง พระยาเพชรราชา (เอียด) เป็นคณา
เสด็จชนพระพุทธรูปอย่างราชประเพณีโบราณ เมื่อ
เสด็จไปถึงสถานพระพุทธรูป ต้องทรงรำขอบูชาต่อ

หน้าธารกำนัลตามแบบ แต่ทางฝ่ายผู้หญิงยังมีแต่
ประเพณีที่หาคางในสำหรับราพอนเป็นระบำแต่ละละคร
ใน ระบำก็เปลี่ยนแปลงให้เด่นเป็นอย่างละคร เขา
เรื่องนาง เมขลา กับรามสูรในราม เกียรติมาประสม
ระบำก็ตกตายเป็นละครไป (ต้นนิชฐานว่า ตั้งแต่ใน
รัชกาลที่ ๒) แต่คงเรียกว่าระบำ สำหรับเล่นเบิก
โรงละครใน ระบำแบบเดิมก็เคยเลิกสูญไป

มุกที่มีละครใน พิเคราะห์ดู เหมือนว่าพวก
พราหมณ์จะพาตัวเราเข้ามาจากเมืองเขมรด้วยกันกับ
ระบำวงสรวงแตรแบบพิธีได้ยศศักดิ์ต่าง ๆ เมื่อ
ครั้งไทยได้เมืองเขมรในสมัยกรุงศรีอยุธยา ข้า-
พเจ้าไปเมืองเขมรได้ตั้งเขตตามเขตสถาน ที่เรียก
กันว่าปราสาทหินเขมรวัดเป็นต้น มีชาติทำได้
สำหรับราชวงสรวง คือ "ระบำ" ทุกแห่ง เรื่อง
รามเกียรติ์ และมหาภารตะ ก็ชอบจำหลักเป็นภาพ
เครื่องประดับไว้ในเขตสถาน คงชอบเล่นแต่ตั้งคำ

นานขอพระเกียรติพระเป็นเจ้าอย่างเช่นพวกชาวอินเดีย
ยังเด่นนบนเอง ๆ เมื่อไทยได้ตำราพิชิตพราหมณ์มา
ทำตามในประเทศนี้ จึงให้หัตถ์ระบ้ำ และ โชนชน
สำหรับเด่นเนติมเกียรติพระเป็นเจ้าให้เกิดสวัสดิมงคล
เดิมหัตถ์แต่ผู้ชายชนผู้ตกเบ็นตำราวจและมหาคเด็ก ดัง
ปรากฏในรายการ พระราชพิชิตอินทราภิเศกในกฎมณ
เทียรบาลเก่า (โชนหตวงก็ยังมีมหาคเด็กอยู่จน
ทุกวันนี้) ต่อมา (จะเป็นในรัชกาลไหนยังค้น
ไม่พบหลักฐาน) จึงโปรดให้ถ่ายแบบโชนและ
ระบ้ำเข้าไปหัตถ์นางใน เอาวิธีพ้องรำอย่างโบราณ
ของไทยมาดัดแปลงใช้เป็นแบบรำระบ้ำและละครใน
สำหรับเด่นในการพิชิตและรำเรือในพระราชฐานสืบมา
วินิจฉัยตำนานระบ้ำละครใน เห็นว่าจะมีต้นตั้งว่ามานี้
จึงมีได้แต่ของหลวงมาคนในรัชกาลที่ ๕ พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดพระราชทาน
อนุญาตให้ผู้อื่นมีละครผู้หญิงได้ ก็มีละครและระบ้ำ

ผู้หญิงเดินกันแพร่หลายขึ้นมา

บรรดาผู้หญิงชาววัง ซึ่งทูลถวายตัวทำราชการ
นอกจากที่เป็นเจ้าจอมมารดาพระเจ้าลูกเธอ ถ้าใคร
ไม่ได้มีครรภ์จะอยู่เป็นข้าราชการฝ่ายใน แม่เป็นเจ้าจอม
ก็ทูลตาออกได้ตามใจสมัครไม่ห้ามปราม แต่ตั้งเกิด
คู่เหมือนทูลตาออกจะมีน้อย แต่มีก็ทูลตาออกเมื่อ
เป็ดยนรัชชกาล แต่มีก็อยู่ในชนทงเป็นสาว พวก
ที่อยู่ในวังมานานจนอายุถึงกลางคนแต่ยังมีครรภ์ทำ
ราชการอยู่ในวังต่อไปจนคลอดอายุ เพราะอยู่ในวัง
ได้รบเบียดหวิด แต่มีก็อยู่เป็นคู่ชดบ้ายไม่คงเคียง
ภักย์ในความลำบากต่าง ๆ เหมือนออกไปอยู่นอกวัง
อีกประการ ๓ ตำแหน่งหน้าท ข้าราชการฝ่ายในก็มี
หลายชั้นและหลายอย่าง แม่อายุเข้าชานาคกลางคน
ที่เป็นเจ้าจอม ก็รับราชการตามตำแหน่งเจ้าจอมไป
จนตลอดรัชชกาล ต่อมาในรัชชกาลหลังก็มีก็จะ
ได้เป็นผู้ทูลถนัดใหญ่อยู่ในวัง บางคนก็มีความสามารถ

รอบรุษนบธรรมเนียมในพระราชวังก็ได้เป็นตำแหน่ง
“ท้าวนาง” เหมือนอย่างเป็นขุนนางผู้ใหญ่ฝ่ายใน
ได้อีกต่างชาววัง แต่รักษานบธรรมเนียมในพระ
ราชวังสืบมา ที่ไม่ได้เป็นถึงชั้นท้าวนาง ถ้าเคยเป็น
เจ้าจอมมาในรัชกาลก่อนๆ ก็เป็น “เจ้าจอมเก๋เก๋”
สำหรับฝึกหัดนางในชั้นหลัง ที่มีได้เป็นเจ้าจอมมา
ในรัชกาลก่อนๆ ก็เป็นแต่ “เก๋เก๋” สำหรับควบคุม
นางในเวลาดอกไปนอกวัง และเป็นผู้ออกไปตั้งกิจ
การต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ชายข้างฝ่ายหน้า แม้ที่
เป็นพนักงานต่าง ๆ เมื่ออายุเข้าเขตศักราชก็อาจจะได้
รับตำแหน่งเป็น “ผู้รับสั่ง” สำหรับบอกจากราชการ
ทมิพระราชดำรัสสั่ง มีฉะฉานคงเป็นพนักงานต่อมา
จนตลอดอายุ

ส่วนเจ้าจอมมารดานั้น ถ้ามีพระเจ้านุกูเชอ
เป็นพระองค์ชาย/2565 เมื่อถูกเชอเด็ดจ้อออกไปอยู่วัง
ต่างหากแล้ว ก็พระราชทานอนุญาตให้เจ้าจอม

มารดาออกไปอยู่ด้วยควบคุมดูแลการวินิจฉัย ของพระ
โอรสได้เป็นครั้งเป็นคราว เมื่อตวงรัชชกาลนั้น
ก็เคยอยู่กับพระโอรสหรือหม่อมเจ้าที่เบนนิตดาต่อไป
จนตลอดอายุ เจ้าจอมมารดาทนมพระเจ้านุกเธอ
แต่พระองค์หญิง หรือพระเจ้านุกเธอที่มต้นพระชนม์
เดี่ยวแต่ยังทรงพระเยาว์ ที่อยู่ในพระราชวังต่อมาจน
ตลอดอายุก็มี ที่ออกไปอยู่นอกวังกับญาติในเวธา
เมื่อแก่ชราก็มี ถ้าอยู่ในวังถึงรัชชกาลหลัง ๆ ได้
เป็นตำแหน่งท้าวนางผู้ใหญ่ก็มี เป็นแต่เจ้าด้านกษัตริ
ย์ชนพวกชาววังชั้นหลังก็มี ที่เคยเป็นละครในเมื่อ
ก่อนเป็นเจ้าจอมมารดาก็ได้เป็นอาจารย์ ผูกหัด
ละครหลวงวันหลังรักษาวิชาพจนวาท์บกนิมา บาง
คนถึงมีชื่อเสียงดังชื่อ เช่นเจ้าจอมมารดาแย้ม
อิเหนา และเจ้าจอมมารดาถนุทันนาง ซึ่งเคยเป็น
ละครเมื่อรัชชกาลที่ ๒ เป็นต้น
10/03/2565
หญิงชาววังชั้นกตางนไม่ได้ถวายเป็นท้าวราชการ

มักเป็นลูกคฤหบดี ผู้ปกครองปรารภนาจะให้ได้
รับความอบรมและศึกษาอย่างชาววัง จึงส่งเขาไป
ถวายตัวเป็น “ข้าหลวง” ขยับกับเจ้านายพระองค์
หญิง หรืออยู่กับท่านผู้หลักผู้ใหญ่ที่ในพระราชวัง
แต่ยังเด็ก รับใช้ด้วยและศึกษาอยู่จนสำเร็จการ
ศึกษาแล้ว พอเป็นสาวก็ลากลับออกไปมีเหย้าเรือน
ตามฐานะของสกุล แต่บางคนชอบอยู่ในวังเฉย
อยู่ต่อไปจนแก่ก็มี บางทีข้าราชการที่ถวายตัวหญิง
ทำราชการฝ่ายในคนหนึ่งหรือสองคน แล้วตั้งลูก
ผู้หญิงที่เบนนของเขาไปอยู่ในวังกับพ่อตัว เพื่อ
ประโยชน์การศึกษา แล้วให้กลับออกไป ไม่ถวาย
ตัวทำราชการก็มี ยังมีผู้หญิงชาววังอีกพวก ๓
ซึ่งควรนับว่าอยู่ในชั้นกลาง คือพวกพนักงานที่ไม่
ได้ถวายตัว เช่นพวกพนักงานกลางสำหรับเขียน
เครื่องเสวยจากห้องเครื่อง ขึ้นไปส่งถึงพระราช
มนเทียรเป็นคน พวกทนายเรือนและพวกจำโอดน

ซึ่งมักขึ้นจากชาววังชั้นต่ำ (ซึ่งจะพรรณนาต่อไปข้างหน้า) เมื่ออายุเป็นกตางคน ทำราชการด้วยความสามารถก็ไต่เป็นตำแหน่งนั้น ๆ ไต่เบียดหัดนับเป็นข้าราชการฝ่ายใน หน้าที่พอกทนายเรือนสำหรับนำคำสั่งกิจการไปบอกตามตำแหน่ง และเรือนข้าราชการฝ่ายใน แต่เป็นพนักงานคุมผู้ชาย เช่นหมอบเป็นต้น เข้าไปในวัง (แต่เจ้านายเก่าแก่เป็นผู้ควบคุม) พวกเจ้าโสดนั้นเป็นพนักงานดูแลบังคับบัญชาพวกโสดรักษาราชวัง กับทั้งผู้หญิงชาววังทมิไต่เป็นข้าราชการด้วย

พวกชาววังชั้นต่ำนั้น พวกนี้เรียกว่า "โสด" เป็นตุ๊กหนุ่มคนหุดอง (ผู้ชายเรียกว่า "ไพร่หุดอง") ตามกฎหมายเก่า เกณฑ์ให้ต้องผลัดเปลี่ยนเป็นเวรกันเข้าไปรับราชการในพระราชวังตั้งแต่วันเสาร์ (เพื่งเด็กการเกณฑ์เปลี่ยนเป็นข้างคนตามใจสมัคร เมื่อรัชกาลที่ ๕) มีหน้าที่สำหรับรักษาประตูวังและ

รับใช้เช่นกรรมกรในการงานต่าง ๆ แต่จะมีลูกผัว
ได้ไม่ห้ามปราม อีกพวก ๑ เป็นคนรับใช้ของชน
ผู้ตกอยู่ในวง พวกชนที่ ๓ นั้น ถ้าจะว่าเป็นชาววง
ก็แต่ด้วยอยู่ในวงเท่านั้น ลักษณะชาววงตามที่
ข้าพเจ้าจำได้เป็นดังพรรณนามา

จะพรรณนาว่าด้วยประวัติเจ้าจอมมารดาทัมม
คีย์ไป แรกท่านเข้าไปอยู่ในวงเมื่ออายุได้ ๖ ขวบ
นั้น เจ้าจอมมารดาเที่ยงฝากให้คุณท้าวจรดคนานนท์
(หุ่น) ผู้กล่สอน คุ้มท่านเคยเป็นเจ้าจอมละคร
ในรัชกาลที่ ๒ แล้วได้เป็นผู้หัดกล่ผู้ใหญ่อยู่ใน
พระราชวังในรัชกาลหลังค้อ ๆ มา และเป็นเจ้า
สำนักแห่งหนึ่ง ซึ่งนับถือกันในสมัยนั้นว่าผกหัดเด็กดี
การที่เจ้าจอมมารดาทัมมไปอยู่กับคุณท้าวจรดคนา
นนท์ (หุ่น) นั้น ตรงกับอย่างเป็น "ลูกศิษย์" เพราะ
ท่านรับไปเลี้ยงดูเหมือนกับเป็นลูกของท่าน มีใช้
สักแต่ว่าผู้กล่สอนตามเวตา อย่างเช่นครูโรงเรียน

ท่านให้อยู่กินด้วยกันกับท่าน และฝึกหัดสั่งสอนตั้ง
แต่ชั้นต้นตามระเบียบที่กล่าวมาแล้ว แต่เจ้าจอม
มารดาที่ทมิได้ถวายตัวแต่ยังเป็นเด็กอยู่ในชั้นปฐม
ศึกษา เพราะบิดาของท่านเป็นข้าหลวงเดิม และมี
เหตุอุกอย่างหนึ่ง ด้วยประสพเวลาพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวดำรงตั้งให้หัตถ์ครในรุ่นเด็ก
ชั้นใหม่ หนุนครชนใหญ่ซึ่งบกพร่องลง ด้วยเป็น
เจ้าจอมมารดาไปบ้าง หรือล้มตายหายจากไปเสีย
บ้าง โดยกระแสนี้ตั้งนั้น ท่านผู้ใหญ่ในพระราชวัง
และท่านอาจารย์ในการสอนว่า จึงได้เห็นเจ้าจอม
มารดาที่ทมิแล้วฉลาด จึงแนะนำให้รับราชการ
เป็นครหลวง เจ้าจอมมารดาเพียงก็เห็นชอบด้วย
เพราะน้องของท่านที่เป็นพเจ้าจอมมารดาที่ทมิ แม่
ที่เป็นเจ้าจอมมารดา ก็เคยรับราชการเป็นคร
หลวงมาแล้วหลายคน เจ้าจอมมารดาที่ทมิจึงได้
ถวายตัวเป็นครหลวงแต่ในรัชกาลที่ ๔ ขอน

เป็นเหตุที่เจ้าจอมมารดาทบทมิได้รับพระราชทาน
 เหรียญรัตนาภรณ์ ม.ป.ร. เมื่อสมเด็จพระพุทธ
 เจ้าหลวง ทรงสร้างชนเดนมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะท่านได้ถวาย
 ความเป็นข้าราชการมาแต่ในรัชกาลที่ ๔ ท่านผู้ใหญ่
 เดอกให้เจ้าจอมมารดาทบทมิหัดเป็นนาง ไคชนคร
 คือเจ้าจอมมารดาถูกจนทวรัชกาลที่ ๒ แล้วเจ้า
 จอมอรุณบุษบาในรัชกาลที่ ๔ ซึ่งเป็นหลานคุณ
 ท้าวอรรณวนนทผกหัดให้ค้อยมา

การที่ท่านผู้ใหญ่ในวังเด็กละครหลวง จรม
 คาราวอย่างไรเป็นที่ตั้งเกิดข้าพเจ้าไม่ทราบ แต่
 พิศเพราะหัดททานเด็กเจ้าจอมมารดาทบทมิ เมื่อยัง
 เป็นเด็กให้เป็นละครหลวงนั้นน่าจะเห็นว่าเด็กถูก พอ
 ยุคว่าจะเป็นละคร เจ้าจอมมารดาทบทมิคงทหน้าผก
 หัดพื่อนว่าไปด่วยกันกับศึกษาวิชา ษนมัธยมของเด็ก
 ผู้หญิงที่จะเป็นพวงไหม และเกิดรักวิชานาฏศาสตร์ยิ่ง

ชนโดยตัวจับ เมื่อละครหลวงชนแตกออกโรงใน
คอนปตaylorรัชกาลที่ ๔ เจ้าจอมมารดาทบทมก็
ได้รับความชมเชยของคนทั้งหลาย ว่าว่างามกว่า
คนสนิทเป็นละครชนเดียวกันโดยมาก พออายุท่าน
ได้ ๓๖ บกัสนรัชกาลที่ ๔ จึงรับราชการเป็นละคร
หลวงในรัชกาลที่ ๕ ต่อมา ถึงตอนรุ่นสาวนฝมอ
พอนราวของท่านยังตหนักชนจนชนชอดอนาม ว่าเป็น
ชนนางเอกในละครหลวงสมัยนั้น ต่อมาพอเป็นสาว
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรง
พระกรุณาโปรดฯ ชุบเลี้ยงเป็นเจ้าจอม
เมื่อเจ้าจอมมารดาทบทมเป็นเจ้าจอมนั้น เจ้า
จอมมารดาเที่ยง ออกไปอยู่วังกรมหมื่นราชศักดิ์
ดโมตร์แก้ว ท่านจึงให้พระองค์เจ้าหญิงได้มาวัด
(คือกรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐ) พระธิดาองค์
ใหญ่ ซึ่งครบครองตำหนักต่อมา รับเจ้าจอม
มารดาทบทมมาจากสำนักท้าวอรุณฉานนท์ (หนู)

แต่จะจัดเรือนในบริเวณตำหนักหลัง ๓ กับทรงคน
สำหรับใช้สอยให้ครอบครองเสมอกับบรรดาศักดิ์ ถึง
ตอนเป็นเจ้าจอมมักตามเสด็จไปบางปะอิน และตาม
เสด็จประพาสหัวเมืองเนื่อง ๆ ข้าพเจ้ายังจำได้
ครั้ง ๑ เมื่อตัวข้าพเจ้าเองยังเป็นเด็กโฉมมจุก
สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง เสด็จประพาสมณฑล
ราชบุรี คูเหมือนเมื่อประภาพ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงพระ
กรุณาโปรดฯ ให้ข้าพเจ้าได้ไปตามเสด็จด้วย เจ้า
จอมมารดาทิมท่านรับดูแลให้กินอยู่ และเกล้าจุก
ให้ตัดอดทางโดยฐานที่ท่านเป็นหน้า ครั้งนั้นเสด็จ
ทรงเรือกำปั่นรบค้อใหม่ชื่อ "มูรชาดดิษฐสวัสดิ์"
ไปจากกรุงเทพฯ ทางทะเลจนถึงด่านแม่กลองแล้ว
ทรงเสด็จโดยกระบวนเรือแจวพ่วงเรือไฟเล็ก ขึ้นไป
จนถึงเมืองราชบุรี แต่นั้นเสด็จไปทางบกด้วย
กระบวนช้างม้า พระเจ้าอยู่หัวทรงม้า ข้าพเจ้าชน
ข้างไปกับกระบวนช้างใน ได้ตามเสด็จเดินทางอย่าง

เรียกในหนังสือโบราณว่า "ประพาสป่า" เป็นครั้งแรก
แต่ได้ขออกจากเมืองราชบุรีวันแรกประทับแรม
ที่ตำบล "หนองบัวค้าย" วันที่ ๒ ประทับแรมที่
ตำบล "ทับตะโก" (ในสมัยนั้นลอกกันว่าเป็นที่เปลี่ยว
เพื่อชุม คองกองไฟค้เกราะเคาะไม้ด้อมวงอย่าง
กวดขัน) วันที่ ๓ ถึงตำน้ำไทรโยค ประทับแรมที่
บ้าน "ท่าตะคร้อ" อันเป็นท่าเรือ แล้วได้ตั้งถับ
ด้วยกระบวนเรือแจวแฉะประพาสที่ต่าง ๆ ลงมาทาง
เมืองกาญจนบุรีจนถึงเมืองราชบุรี เมื่อได้ตั้งถับ
มากรุงเทพ ๆ จากเมืองราชบุรี ดูเหมือนโคที่ทรงทำ
พิธีเบ็ดคดของดาเนนส์ดวกด้วย ที่พรรณนาถึงเรื่อง
ตามเสด็จกรงหน ด้วยข้าพเจ้าเข้าใจว่าจะเป็นครั้งแรก
ที่เจ้าจอมมารดาทัมทัมได้ไปเที่ยวมา ถึงคัว
ข้าพเจ้าก็เขินนหนเหมือนกัน อาจจะเป็นมดที่เกิด
ด้วยชอบเที่ยว ทงคัวทานแคะคัวข้าพเจ้าด้บมาแต่
กรงหน ดังจะปรากฏ ในเรื่องประวัติของเจ้า จอม

มารดา ทบตีตอนเมื่อท่านแก่ชราและถึงอสังขารกรรม
ถึง พ.ศ. ๒๔๓๘ เจ้าจอมมารดาทบตีตอง
ภรรยาพระเจ้าลูกเธอ ก็ออกจากนคร สิ้นเด็จพระ
พุทธเจ้าหลวงทรงพระกรุณาโปรดฯ พระราชทาน
ตำแหน่งเจ้านายหมื่นหนึ่ง ให้อยู่เป็นอิสสระอย่างเจ้าจอม
มารดาประสูติพระราชกุมารเป็นทอปปี้ เมื่อฉนวน
อังคารที่ ๗ พฤศจิกายน ปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๘ สิ้นเด็จพระ
พระบรมชนกนาถพระราชทานพระนามว่า พระองค์
เจ้าจิรประวดีวรเดช (คือกรมหลวงนครชัยศรี
บุรีเดช) พระองค์ ๓ ถึงบเลาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ เจ้า
จอมมารดาทบตีตองพระราชธิดา ประสูติเมื่อฉนวน
อังคารที่ ๒ ธันวาคม อีกพระองค์ ๓ สิ้นเด็จพระ
พระบรมชนกนาถพระราชทานพระนามว่า พระองค์เจ้า
ประเวศวรฉมัย ต่อมาถึงบมะแม พ.ศ. ๒๔๒๖ เจ้า
จอมมารดาทบตีตองพระราชกุมารอีกพระองค์ ๓ ประ
สูติเมื่อฉนวนพุธที่ ๕ ธันวาคม สิ้นเด็จพระบรม

ชนกนาถพระราชทานพระนามว่า พระองค์เจ้าอัครวิชัย
เฉลิมตาก (คือกรมหลวงวังสิงหวิกรมเกรียงไกร) รวม
พระเจ้าลูกเธอของเจ้าจอมมารดาทิพทิน มี ๓ พระ
องค์ด้วยกัน

ตั้งแต่ท่านเป็นเจ้าจอมมารดาก็เปลี่ยนหน้าทีไป
รับราชการสนองพระเดชพระคุณตามตำแหน่ง แต่
มีหน้าที่ซึ่งท่านถือเป็นการสำคัญ อย่างยิ่งเพิ่มขึ้นอีก
อย่างหนึ่ง คือทูลกระหม่อมมอดเตยงแด่ระวีวงศ์
ต่อหน้าพระเจ้าลูกเธอของท่านทั้ง ๓ พระองค์ เรื่อง
ประวัติของท่าน เมื่อเป็นเจ้าจอมมารดาคนทักถ้อ
มานี้ ไม่มีอะไรแปลกถึงควรระยงมากเท่าในทันที
ตัวข้าพเจ้าเอง ก็ออก มาทำ ราชการอยู่ฝ่าย หน้าแล้ว
นานๆจะได้พบกับท่านโดยฉันทัญชาติสักครั้งหนึ่ง ได้
ยินแต่คนชมอยู่เต็มอู่ว่าท่านเป็นผู้มีอริยาอัชฌา
มีใครเกลียดชัง มีแต่คนชอบทั้งวง และว่าท่าน
ทำราชการด้วย มกความจง รักภักดี ต่อใต ฝ่าตองขลุ

10/03/2565

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณา
โปรดพระราชทานเครื่องยศยกย่องเป็นชั้นพระสมณเอก
อันตั้งศักดิ์กว่าเจ้าจอมมารดาสามัญ.

เจ้าจอมมารดาทบทิม รับราชการประจำอยู่ใน
พระบรมมหาราชวัง จนกรมหลวงนครชัยศรี เจ้าเว็จ
การดี ไปทรงศึกษาในยุโรปแล้วกลับคืนมา พระนคร
สมเด็จพระบรมชนกนาถทรง พระกรุณาโปรดฯ ให้
สร้างวังพระราชทานที่ริมคลองมอญกรุงเกษมตอนต่อ
กับปากคลองมหานาค เมื่อกรมหลวงนครชัยศรี
แมกชนวงศ์ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงพระราชทาน
พระบรมราชาอนุญาตให้เจ้าจอมมารดาทบทิม ออกไป
อยู่ช่วยดูแลการในวังของพระโอรสได้เป็น ครั้ง เป็น
คราว แต่ไม่นานก็ออกไปอยู่ที่วังกรมหลวงนคร
ชัยศรีบ้าง ถัดเข้าไปอยู่ค้ำหนักในพระบรมมหา
ราชวัง กับ พระองค์เจ้าหญิง ประเวศวรสมัย พระธิดา
บ้าง ส่วนกรมหลวงถึงท่านนี้ยังเสด็จไปเรียนวิชา

ทหารเรืออยู่ยุโรป ครั้นสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง
ย้ายพระราชสำนักเสด็จไปประทับที่พระราชวังดุสิต
ท่านจึงอยู่ประจำที่วังกรมหลวงนครชัยศรี เข้าไป
ในวังแต่เวลามีภาระงาน หรือไปเยี่ยมเยือนพระองค์
หญิงประเทศวรสมัยเป็นครั้งเป็นคราว ครั้นกรม
หลวงถึงหอกกรมเกรียงไกรทรงดำริจะหาตัวกษัตริย์
มา ถมเด็จพระบรมชนกนาถทรงพระกรุณาโปรดฯ
ให้สร้างวังอีกวัง ๓ คัดกันกับวังกรมหลวงนครชัย
ศรี พระราชทานกรมหลวงสิงหา เจ้าจอมมารดา
ทับทมก็อยู่ที่วังกรมหลวงนครชัยศรีว่า บ้าง ไปอยู่วัง
กับกรมหลวงสิงหา บ้าง ครั้นกรมหลวงนครชัยศรีว่า
๕ ฝนพระชนม์ในรัชกาลที่ ๖ พระองค์เจ้าหญิงประจักษ์
วรสมัยได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ออกมา
ประทับอยู่วังกรมหลวงสิงหา พระธิดาและพระ
โอรสทั้ง ๒ พระองค์นั้น กับ ทังหม่อมเจ้าหญิงจิตร
๖ ภัทรมราชธิดาองค์ใหญ่ของกรมหลวงนครชัยศรี ถม

เด็จพระพุทธเจ้าหลวงดำรัสเรียกว่า “หญิงทับทิม”
ซึ่งคุณย่าแดงคิดความมาแต่เด็ก ช่วยกันอุปฐาก
ทำนมาด้วยกนกบหม่อมเจ้าที่เป็นผู้นำ และเป็น
โอรสธิดาในกรมหลวงนครชัยศรีฯ และในกรมหลวง
สิงห์ฯ ซึ่งเจริญด้วยสำเริงการเล่าเรียนเพิ่มขึ้นเป็น
ลำดับมา ให้ท่านอยู่เย็นเป็นสุขสบายจนตลอด
ชีวิต.

ตอนนั้นจะกล่าวถึงวชิรปฏิบัติของเจ้าจอมมารดา
ทับทิมเมื่อออกมาอยู่วังกับพระโอรสธิดา หรือถ้า
ว่าอีกอย่างหนึ่งคือในสมัยเมื่อท่านมีอายุเข้าเขตคี่เป็น
กลางคน เมื่อตอนแรกกรมหลวงนครชัยศรีฯ ออก
วัง ท่านเขาเป็นพระคู่แสดการรวางให้ทุกอย่าง จนเมื่อ
สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงพระกรุณาฯ ดำรัสขอ
หม่อมเจ้าหญิงประวาศส์สวัสดิ์ ในกรมขุนพิทยาคม
พฤมิชดา พระราชทานเป็นชายากรมหลวงนครชัย
ศรีฯ แล้ว แต่นั้นท่านก็คอยปลดเปลื้องการรวางให้

หม่อมหญิงประวาศาเป็นผู้ว่ากล่าวมาโดยลำดับ จน
เห็นว่าการรุดวงเรียบรอย แต่มีความสมัครดีไม่สร
ดได้คงใจหวังแล้ว ท่านก็ปล่อยการงานให้หมด เป็น
แต่ไปมาเยี่ยมเยือน หรือไปช่วยรักษาพยาบาลใน
เวตาประชวร หรือมีหม่อมเจ้าคลอดใหม่ หาไป
เกี่ยวข้องด้วยการปกครองวังไม่ ยิ่งกิจการต่าง
อันเนื่องกับหน้าทราสารของกรมหลวงนครชัยศรี
ด้วยแล้ว ท่านหัดออกห่างไม่เข้าไปเกี่ยวข้องที่
เดียว ภายหลังมาเมื่อกรมหลวงถึงหาชนวัง ท่าน
ก็ประพฤติ เช่นเดียวกับพระโอรส พระองค์ใหญ่
เมื่อได้สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ทรงพระกรุณาดี
ขอหม่อมเจ้าหญิงพร้อมเพราพรรณิศาของข้าพเจ้า
พระราชทานเป็นชายาของกรมหลวงถึงหา ท่านก็
คอยมอบการงานวังให้หม่อมเจ้าหญิง พร้อมเพรา
พรรณมาโดยลำดับเช่นนั้นจนสามารถเป็นแม่เรือนได้
มีเรื่องอันเกี่ยวกับประวัติเจ้าจอมมารดาทบทมเกิด

มาถึงตัวข้าพเจ้าในตอนนั้น ซึ่งทำให้เสียใจครั้ง ๓
และให้เบาใจครั้ง ๓ จะเขียนแทรกกลงไว้ด้วย คือ
กรมหลวงนครชัยศรีฯ ทรงศึกษาวิชาทหารบกมาจาก
ยุโรป พอเข้ารับราชการในกระทรวงกลาโหมก็
ปรากฏพระสติปัญญาสามารถ โปรดให้จัดการ
แก้ไขเพิ่มเติมระเบียบทหารบกหลายอย่าง พระ
หฤทัยของกรมหลวงนครชัยศรีฯ ไปหมกมุ่น อยู่แต่
ในราชการ ไม่นำพาต่อกรที่จะบำรุงรักษาพระองค์
เอง หมายถึงจะทำกรให้สำเร็จเป็นประมาณ
เช่นวันไหนมีงานมากก็ไม่เสียดยกลางวันที่เสียเวลา
ทำงาน หรือเสียดยแต่ของเสียดยเป็นเครื่องว่างพอ
แก้หิว เป็นเช่นนั้นมาจนเกิดอาการประชวรจน
เจ้าจอมมารดาทบทิมตั้งเกิดเห็นว่าเป็นเพราะทำงาน
เกินพระกำลัง ว่ากล่าวตักเตือนกรมหลวงนครชัย
ศรีฯ ก็ไม่ฟัง ท่านจึงเข้าไปกราบทูลร้องทุกข์ต่อ
สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง มีรับสั่งให้หาข้าพเจ้า

เข้าไปเล่า ตำรับว่า "นางทิมมาร้องทุกข์ ว่าจิระ
เขาแต่ทำงาน ไม่เป็นอันจระกินอยู่ จนมีอาการเจ็บ
ป่วยเกิดช่น ห้ามก็ไม่ฟัง เรอดของไปว่ากล่าวกับ
จิระตุตักที่ เป็นไร" พอออกจากเล่า ข้าพเจ้าก็เลย
ไปวังกรมหลวงนครชัยศรีว่า เวदानันท์กำลังประ
ชวรอยู่ ข้าพเจ้าบอกให้ทราบกระแต่รับสั่ง เธอก็
ไม่ได้แย่งอย่างไร แต่ต่อมาพอหายประชวรก็กลับ
ไปทำงานทรมานพระองค์เช่นนั้นอีก จนเคยเกิดโรค
ภายในประจำพระองค์ ออกไปรักษาถึงยุโรปก็ไม่
หาย เพราะรักษาช้าเกินไปเสียแล้ว จึงสิ้นพระชนม์
แต่ยังไม่ทันแก่ เรื่องนักษณมาเมื่อไรข้าพเจ้ายิ่ง
เสียใจ ถ้ากรมหลวงนครชัยศรีว่า เชื้อฟ่งเจ้าจอม
มารดาเสียดังแต่แรก ก็อาจจะเสด็จอยู่มาได้จนบัด
นี้ เรื่องที่ทานททำให้ข้าพเจ้าเบาใจนั้น เมื่อสมเด็จพระ
พุทธเจ้า หาดวงดำรงค์ ขอ ตู กหมิง พร้อมเพรา
พรพรรณให้เข็นชานากรมหลวงสิงหา ครองนบน

แรกทีไรข้าพเจ้าจะไปออกเรือน ปรจบเวลา
เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (ชุ่ม อภัยวงศ์) เมื่อยังเป็น
พระยาศุภราชธรรมนิเทศเจ้าเมืองกรุงเทพฯ ท่านก็เพิ่ง
แต่งงานธิดาของท่านเป็นคนแรกมาไม่ช้านัก ข้าพ-
เจ้าจึงถามท่านว่าแต่งงานลูกชายกับแต่งงานลูกสาว
รู้สึกผิดกันอย่างไรบ้าง เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์บอก
ว่ารู้สึกผิดกันมาก แต่งงานลูกชายไม่มีความผิด
แต่แต่งงานลูกหญิงนั้นเกิดผิดมาก เพราะเกรง
ว่าถ้าหากไปมีเหตุเกิดแตกร้างไม่เป็นลำดับศักดิ์กับสกุล
ของผัว เป็นผู้หญิงเสียเปรียบ ท่านผิดก็อยู่ที่
จนเห็นว่าผัวเมียผูกสัมพันธ์ไว้กันดี แต่ผู้ใหญ่ใน
สกุลผัวก็ไม่รังเกียจจึงสันตติคุณ ท่านบอกให้ทราบ
ดังนี้ เมื่อแรกพระราชทานหญิงพร้อมเพราะพรณ
ข้าพเจ้าก็ออกผิดอยู่บ้าง ต่อเมื่อเห็นเจ้าจอมมารดา
ทบทมท่านอารักไกร ทั้งโดยที่เป็นต้นธิดาและเป็น
หลานย่าอย่างสนิทสนม และกรมหลวงสิงห์ทศกับ

หญิงพร้อมาก็ก่อขันธ์มาศยรักใคร่สนิท จึงเบาใจสัน
จิตก ไม่ต้องรอลงีบเหมือนเจ้าพระยาอภัยภูเบศร
เมื่อสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จสวรรคต เจ้า
จอมมารดาทบทิมอายุได้ ๕๓ ปี ถึงเวदानันพระโอรส
ธิดาของท่านตั้งพระองค์เป็นหลักฐานแดงทั้ง ๓ พระ
องค์ ท่านสิ้นห่วงโยกบำเพ็ญวัตรปฏิบัติหาความ
สุขตามสมควรแก่ฐานะของผู้มีบรรดาศักดิ์ เมื่ออายุ
เข้าเขตกเป็นคนแก่ชรา คือพึ่งเทศน์ ทำบุญ ให้ทาน
แถมมีแปดกัณเฑาะศิวท่านอย่าง ๓ ที่ชอบไปเที่ยว
ตามหัวเมือง จึงเห็นว่าการเที่ยวนั้นจะเป็นความ
นิยมคิดใจมาตงแต่ตามเสด็จเมื่อยังเป็นเจ้าจอม ถึง
กล่าวมาแล้ว การพึ่งเทศน์ ท่านชอบปฏิภาณของ
พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์) วัดบรมนิวาส เป็น
เหตุให้เกิดศรัทธาในพรหมวิหารทั้ง ๔ คือ ความ
เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ถึงถือเป็นวิหาร
ธรรมของตัวท่านต่อมาจนตลอดชีวิต และชอบ

สร้างหนังสือเทศน์นาพรหมวิหาร ถวายไปตามวัด
สำหรับพระจะได้เทศน์สอนมหาชน หนังสือสอนท่าน
สร้างคราวละหลาย ๆ จบ ครึ่งสุดท้ายสร้างสำเร็จ
พอทันท่านได้จับมือ อุกฤษ์เมื่อก่อนถึงขัตติยกรรมไม่กี่
วันนัก ความเต็มใจที่กล่าวมาเป็นเหตุให้ท่านช่วย
ทำนุบำรุงวัดบรมนิวาส กับ ทง พระสังฆใน วัดนั้นยัง
กล่าวเตือน ถึงสร้างกุฏิที่สำนักสำหรับเจ้าอาวาส
ถวายวัดบรมนิวาสหลัง ๓ ขนานนามว่า "กุฏิบัทม
ราช" และได้สร้างกุฏิถวายวัดตามหัวเมือง มีหลาย
แห่ง นอกจากนั้นท่านช่วยดั่งเคราะห์ให้ ผู้ที่จะ
บวชเรียน บางรายเจ้านาคก็จะบวชขอตัดคิดขัดสัน
ท่านรับเป็นเจ้าภาพก็มีเองๆ และอุปการะต่อไปจน
ถึงส่งอาหารบิณฑบาตเลี้ยงด้วย ทำบุญอย่าง
แทบทุกปี ทางฝ่ายฆราวาสนอกจากบริจาคทาน
ส่งเคราะห์ให้คนตกทุกข์ได้ยาก ท่านชอบเกื้อกูลญาติ
และมีศรัทธาด้วยประการต่างๆ แม้เงินผู้เป็นแขก เมื่อมี

ใครไปหาท่าน หรือแม่ข้าราชการที่มีกิจธุระไปเฝ้า
พระโอรส ของ ท่าน ๆ พบปะ ก็ ทักทายปราถน์ แสดง
ไมตรีจิตต์โดยฐานที่เป็นผู้ใหญ่ แม้ใครไปโกล่โกลา
กินอาหารท่านก็ชอบหาอาหารเลี้ยง เพราะฉะนั้นคน
ทั้งหลายที่ใครรู้จักกับท่าน โดยเฉพาะพวกข้าราชการ
ทั้งทหารและพลเรือนจึงพากันเคารพนับถือ บางคน
ก็พากันรอบคอบไปหาให้ท่านรู้จัก และเวลายังงานการ
อย่างใดที่ซึ่งก็พร้อมใจกันไปช่วย ช่างฝ่ายตัวท่าน
ถ้าเข้ามาการงานก็ช่วยเหลือตอบแทนตามกำลัง ไม่
เอาเปรียบผู้อื่นแต่ฝ่ายเดียว ตักษณการเลี้ยงของ
ท่านยังมีอกอย่างหนึ่ง สำหรับญาติและมิตรที่เป็นเจ้า
นายหรือบุคคลดั่งศักดิ์ เวลาเมื่อท่านคิดถึงคนไหน
เมื่อใด ก็มักทำของกินที่มีโอชารสดีเพราะสิ่งดั่ง
ไปให้ ของกินที่ท่านชอบทำส่งไปนั้น จนมันดับ
ฝีมือของท่านถึงเดียงถือว่าไม่มีใครทำดีได้ ข้าพเจ้า
10/03/2565
ข้าจรบรองวาจจริง ด้วยเคยได้กินเนื้องๆ

เรื่องที่เจ้าจอมมารดาทั้ทิมชอบแปร่สถานไป
เที่ยวตามหัวเมืองนั้น มีเหตุอย่าง ๓ นอกจากที่ท่าน
ชอบการเที่ยวเตร่มาแต่ยังเป็นเจ้าจอม คือเมื่อท่าน
แก่ค้วดวง ถ้าอยู่แต่กับเรือนนานๆก็มีอาการคล้าย
กับจะเจ็บป่วย ถ้าได้แปร่สถานไปที่อื่นชั่วคราวก็
กลับฟื้นมีความสบาย เพราะเหตุนั้น เมื่อใดพระโอรส
ธิดา ทรงสังเกตเห็นว่า เจ้าจอมมารดามีอาการไม่
สบายเป็นปกติ แม้ว่ท่านยังมีได้้ออกปาก ก็ชวน
ให้ท่านแปร่สถานไปเที่ยวเตร่ และ ทรงชวนชวยจัด
หาพาหนะให้ท่านไป บางคราวพระโอรสธิดาก็เสด็จ
ไปด้วย บางคราวท่านก็ไปแต่กับหลานตามดำดอง
ของท่าน เพราะพวกข้าราชการตามหัวเมืองซึ่งเคา-
รพณ์กับท่านมีมาก เขารับอุปการะทุกหนแห่งไม่มี
ความลำบาก ท่านได้ไปเที่ยวถึงเมืองไทรโยคถึง ๔ ครั้ง
นอกจากนั้นมักชอบเที่ยวแต่ในมณฑลอยุธยา กับที่ใน
แขวงจังหวัดราชบุรี แต่ชอบไปพักอยู่ที่บริเวณพระ

ราชวังบางปะอินมากกว่าแห่งอื่น เพราะไปมาง่าย
และท่านชอบไปทางเรือยิ่งกว่าไปทางบก ดัชนีการ
เที่ยวของท่านนั้น ถ้ามีใช้ทางไกล เช่นไปไทรโยค ถึง
ที่ไหนที่ท่านเห็นสบาย เช่นที่บางปะอิน ก็มักจอด
พักอยู่ที่นั่นนาน ๆ ลงเรือเล็กไปตามทุ่งเตยวนเก็บผัก
น้ำตาลต่าง ๆ หรือมีฉะนั้นไปเที่ยวซื้อหาเครื่องอาหาร
ตามบ้านราษฎรมาทำครัวเลี้ยงพวกบริวาร เวลา
พักอยู่ใกล้วัดก็ชอบไปทำบุญและฟังเทศน์ ไม่ยอม
ให้ใครรับรองเป็นอย่างทางราชการ ถ้าว่าโดยย่อก็
ก็ชอบเที่ยวอย่างคนแก่ แต่คงไปเที่ยวบดพระหนั่ง
หรือกวานนเป็นนิจ ทางฝ่ายชายทะเล ท่านก็ชอบ
ไปที่เมืองสมุทรปราการ และไปที่ตำบลหนองแก
คือหัวหินลงไปข้างใต้ ด้วยกรมหลวงสิงห ๑ มีฉนวน
และสร้างตำหนักที่พักไว้ที่นั่น ถึงฤดูร้อนท่านมัก
แปรสถานลงไปพักอยู่ที่หนองแกด้วยกัน กับพระองค์
หมิงประเวศ ๑ และกรมหลวงสิงห ๑ คราวละนาน ๆ

แทบทุกปี แม่ที่สุดเมษพระองค์หญิงประเวศ ฯ กับ
กรมหลวงสิงหนัดเจ้าออกมาพักรักษาพระองค์อยู่ณ
เมืองบึง ๕๖ ท่านคิดถึงก็ยอมทนความลำบากที่ต้อง
มาทางไกลในรถไฟ อุตสาหมาเยี่ยมพระธิดาและ
พระโอรส เป็นครั้งแรกที่ท่านได้ออกนอกอาณาเขต
ประเทศสยาม เมื่ออายุใกล้จะถึง ๘๐ ปีอยู่แล้ว แต่
เมื่อก่อนเมืองบึงท่านก็ชอบ ชมว่าอากาศดีสบาย
เคยพักอยู่ที่ตำหนักพระองค์หญิงประเวศ ฯ ถึง ๓๓
เดือน คือท่านเองก็ตำราญอนามย์เป็นสุขสบาย
ตลอดเวลาที่มาอยู่นั้น

ครั้นถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ มกฉฐระ
เกิดชนทางกรุงเทพ ฯ ที่ท่านจำจะต้องไปจัดทำเอง
จึงกลับไปจากเมืองบึง เมื่อเสร็จธุระนั้นแล้วก็ถึง
มือเตรียมการจะทำบุญฉลองอายุของท่านครบ ๘๐ ปี
การนั้นท่านไม่พอใจจะทำที่ในกรุงเทพ ฯ ให้เอ็งเกริก
แต่ก่อนมาท่านได้รับไว้กับพระพรหมนุ (อ้วน) วัด

บรมนิเวศ ซึ่งเห็นเจ้าคณะสงฆ์สมณทูตยี่สาม ว่า
 จะสร้างด้านกัณฑ์ขรรค์ ในวัดสุปัฏนเมืองอุบล
 จึงปรารถนาจะไปทำบุญฉลองของอายุที่เมืองอุบล แต่
 ยังไม่ทันถึงกำหนดงาน ท่านรู้สึกว่ามีอาการทุพ
 ภาพเกิดขึ้นในตัวของท่านยิ่งกว่าแต่ก่อน เกรง
 ว่ากำลังจะทนลำบากไปรถไฟทางไกลไม่ไหวเสียแล้ว
 ก็เลิกความคิดที่จะไปทำบุญฉลองของอายุเมืองอุบล
 เปลี่ยนเป็นบริจาครักษาตามจำนวนที่กะไว้ ขอให้
 พระพรหมผู้ช่วยอำนาจให้สัมคงเจตนาของท่าน
 ความทุพภาพที่ท่านรู้สึกว่ามีหนักชนน ที่
 จริงคือเริ่มโรคชราอันเป็นเหตุให้ท่านถึง อดัญกรรม
 นนมาถึงตัว ท่านก็มีอาการป่วยลงในไม่ช้า หมอ
 รู้ว่ายากที่จะกลับฟื้นคืนได้ แต่ท่านเจ้าจอมมารดา
 ทบทมท่านใคร่จะแปรสถานไปรักษาตัวที่บางปะอิน
 ผู้รักษาพยาบาลเห็นว่า โรคของท่านร้ายยิ่งกว่าป่วย
 ครองก่อน ๆ เกรงว่าถ้าท่านแปรสถานจะเร่งให้โรค

19/03/2565

ถ้ารีบมากขึ้น ^๕ แต่กั้ตัดทานทานไม่ฟัง จะไปให้ได้
ท่านได้ลงเรือไปในวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๐

พอพระองค์หญิงประเวศฯ และกรมหลวงสิงหน
ทรงทราบก็รีบเสด็จกลับจากบึง ^๕ เสด็จตามไปที่
บางปะอินในวันที่ ๑๒ มีนาคม ^๕ พอไปถึงพอประจวบ
กับอาการท่านเกิดมากเสียแล้ว ได้ทรงทราบตามถึง
การที่เสด็จกลับกรุงเทพฯ ^๕ แต่ท่านไม่ยอมกลับ ^๕ จึง
ทรงพระดำริว่าท่านกำลังเบื่อกวนในการที่ท่านได้มา
พักอยู่บางปะอิน ถ้าจะเชิญท่านกลับ ท่านคงจะโทม
นั้ชด ^๕ แคนก ^๕ จะยัง ^๕ ซาราย ^๕ ^๕ กลายเป็นเพิ่มความ
ทุกข์เวทนาให้มากขึ้น ^๕ ยอมให้ท่านพักอยู่บางปะอิน
ตามความประสงค์ดีกว่า ^๕ การที่ท่านไปถึงบางปะอิน
ท่านขึ้นบ้านหายกลดกลับ ^๕ ถึงกับสามารถเป็นพระสั่ง
การเตียงดูญาติ ^๕ เถรมิตร ^๕ ซึ่งชนไปเยี่ยมเยือนได้ ^๕ แต่
อาการบวดย ^๕ แม่ค ^๕ เหมือน ^๕ ค่อย ^๕ คตาย ^๕ ชน ^๕ แต่ ^๕ ไม่ ^๕ ซาก ^๕
กลับ ^๕ ทรุด ^๕ ลง ^๕ เป็น ^๕ ตา ^๕ ตีบ ^๕ มา ^๕ ^๕ ที่ ^๕ ไป ^๕ รักษา ^๕ ด้ ^๕ อยู่ ^๕ ที่ ^๕ บาง

ประอินได้ ๗๗ วัน ถึงวันอังคารที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ เวลา ๓๗ นาฬิกาที่บับ ๕ นาที เจ้าจอมมารดาทับทิมถึงอสัญกรรม จำนวนอายุได้ ๗๒ ปี (หรือ ๗๓ ตามทางสุริยคติกาต) เชิญศพลงมายังฉักรมหลวงถึงท. ในวณน รุ่งชนวนที่ ๕๕ ทำพิธีรดน้ำศพ ได้พระราชทานโกศประกอบของไม้สิบสองเป็นเกียรติยศพิเศษ นอกจากนั้นเครื่องศพเต็มยศอย่างเจ้าจอมมารดาพระธนมเอก ตั้งศพประดิษฐานไว้บนตำหนักใหญ่ที่ฉักรมหลวงถึงท. ๗ จนกว่าจะถึงงานพระราชทานเพลิงตามประเพณี.

ในเรื่องประวัติเจ้าจอมมารดาทับทิมมีความบางข้อ ซึ่งสมควรจะยกเป็นบันทึกอนุหาทรณ์ ดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

- ๑) ท่านเป็นผู้ที่ได้รับความชอบมณะการศึกษาของชาววังอย่างแบบโบราณ ผู้หญิงที่ได้ศึกษาเช่นท่านยังเหลืออยู่น้อยคนแล้ว ท่านผู้อ่านหนังสือนี้เป็น

10/03/2565

บุคคลชั้นหลัง แต่ได้รู้จักแต่เคยคุ้นกับเจ้าจอม
มารดาที่สนิทมาก จะเห็นตัวอย่างได้ในอัชยาศัย
แต่ภริยามารยาตราของเจ้าจอมมารดาที่สนิท ว่า
การฝึกสอนที่ในพระบรมมหาราชวังตามแบบโบราณ
สามารถจะอบรมให้ดีได้เพียงใด

๒) ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖
ของบุตรและธิดา ความหมายว่าเมื่อบุตรธิดาเติบโต
ใหญ่ขึ้นจะดีหรือจะชั่ว มารดาอย่าหมิ่นผู้รับผิดชอบ
ว่าเลี้ยงดูดีหรือไม่ดี ความรับผิดชอบของบิดามารดา
สำคัญแก่ผู้เป็นมารดาทั่วไป เจ้าจอมมารดาที่สนิท
มีพระเจ้าลูกเธอ ๓ พระองค์ ท่านอุปส่าหัดนอนมกด้อม
เลี้ยงแต่ระวงสั่งสอนมาแต่ยังทรงพระเยาว์จนทรง
พระเจริญ แต่คุณวิเศษของท่านในการเลี้ยงพระ
โอรสธิดา เพิ่งมาปรากฏแก่ตาคนทั้งหลายในสมัย
เมื่อท่านออกมาอยู่นอกวังกับพระโอรสทั้ง ๒ พระองค์
ว่าท่านประพฤติดุขพระโอรสธิดาน่าสรรเสริญ เช่น

ตอนแรกพระโอรส^๕จึงใหม่ ท่านช่วยดูแลว่ากล่าว
การรววง^๕ทุกอย่าง แต่เมื่อพระโอรส^๕มีชายน^๕แล้ว
ท่านก็ตั้งคนถนอมตัว^๕คอยส่ง^๕การรววง^๕ให้พระโอรส^๕
กับชายน^๕ช่วยกันปกครอง จนเห็นว่าสามารถจะปกครอง
ตัวเองได้แล้ว ท่านก็ปล่อยให้เป็นผู้สั่ง^๕ระ^๕ ตั้ง
พรณนามา^๕แล้วในเรื่องประวัติ^๕ ซ่อน^๕ครน^๕นับว่าท่าน
เป็นผู้ช่วย^๕อย่าง^๕มา^๕ราคา^๕ทศ^๕ด้วย^๕อีก^๕สถาน^๕ ๓

๓) การที่เจ้าจอมมารดา^๕ทับ^๕ทิม^๕เต็ม^๕ได้ในพระหม
ฉิว^๕ธรรม^๕ตั้ง^๕จ^๕ร^๕ความ^๕เมตตา^๕ กรุณา^๕ มุทิตา^๕ อุเบก
ชา^๕ เป็น^๕ฉิว^๕ธรรม^๕ของ^๕ท่าน^๕นั้น^๕ พิเคราะห์^๕เหตุ^๕เหมือน
จะมี^๕ใน^๕อุปนิสัย^๕ของ^๕ท่าน^๕มา^๕แต่^๕เดิม^๕ จึง^๕ปรากฏ^๕ว่า^๕เมื่อ
ท่าน^๕อยู่^๕ใน^๕วัง^๕ห้าม^๕ใคร^๕ถ้อย^๕ต^๕ซึ่ง^๕ไม่^๕ ครน^๕ออก^๕มา^๕อยู่
นอก^๕วัง^๕มี^๕โอกาส^๕ได้^๕ฟัง^๕พระ^๕ธรรม^๕เทศ^๕นา^๕เนื่อง^๕ ๆ^๕ ก็^๕เกิด
ศรัทธา^๕เต็ม^๕ได้^๕ใน^๕พระ^๕ธรรม^๕หม^๕ฉ^๕พ^๕ร^๕หม^๕ฉ^๕ิว^๕ จน
ถึง^๕ถือ^๕เป็น^๕หลัก^๕ใน^๕วัตร^๕ปฏิบัติ^๕ของ^๕ท่าน^๕ ซ่อน^๕เอง^๕เป็น
เหตุ^๕ให้^๕มี^๕คน^๕เคารพ^๕นับ^๕ถือ^๕ท่าน^๕มาก^๕มา^๕ตลอด^๕อายุ^๕ แม้

จนเมื่อถึงข้อสัญญากรรมแต่จ้ ข้าพเจ้าอยู่ไกลได้ยินว่า
มีคนทรวรตถถึงคุณและทศเวรพนบถือท่านพากันไป
ช่วยงานหน้าศพเป็นอันมาก ทั้งเมื่อทำบุญ ๗ วัน
๕๐ วันและ ๓๐๐ วัน อันนี้เป็นผลของพรหมวิหาร
ที่ท่านสั่งจรรยาแต่หนหลัง ควรนับว่าท่านเป็นตัวอย่าง
ที่ดีในธรรมจารีนี้ด้วยอีกสถาน ๓
ต้นเรื่องประวัติเจ้าจอมมารดาทัตติมา รัชกาล
ที่ ๕ เพียงเท่านี้.

ดํ ๒๖ ๖๖๖๖๖๖๖.

ทุกคตะสอนบุตร

ขอแจ้งเรื่องเบื่องโบราณนิทานหตั้ง โดยคดี
ที่ใดครบสติบฟัง ตามก้าตังกถ่าจกตอนไว้สอนใจ
แต่แรกเริ่มเดิมทีมีบุรุษ ๓๓ รุกขยาจกจนพินินต์ได้ย
เต็มประดาแทบช้อวบรรดัยไป ด้วยความใช้โรคา
มายาย ภรรยาชาแข็งกแข็งขิต ดำรพิศคับเค้น
นเด่นบดด้ จะทำมาหากนิกถันท์ เพราะไม่ม้เรียว
แรงให้แพดงเพดัย ผลกรรมทำไว้แต่ข้างหตั้ง จึง
เซซังขัตถันเป็นคนเปลดย ประจวบกันทันศอทงผว
เมัย เบนงอยเพดัยบเบินจนเกินการ ทังล้องคนมี
บุตรลุดทกรก เฝ้าฟุ่มพกเดียงมาน่าสงสาร จนพชาย
ใหญ่กดำปรีชาชาญ จะประมาณดูราวล็กเก็บ แต่
๑๐/๑๑/๒๕๖๕
น้องนุชลุดทอของยงเด็กนก ฮายล็กเจ็ดชอบประจวบที่
ฉวันหน่งยาด้นชยาเป็นราตรี สूरยค์รดับเหตุยมพระ

เมรุทร ผัวกับเมียคลาไคลเข้าไต้ยาลัน แด้วเอนอาคม
 แอียงประทับตงกับหมอน ถวิดหวาดวิญญาให้อาวรณ์
 ตระทอนถอนทรวงเค้รำกำถัรตครวญ แด้วปรั๊กษากัน
 ตามเนอความทุกข^๕ ไม่มีดูชยากเค้นแค้นกำถัรต
 ตงแดนหนบวันจระญจวน เข้าของทงนหดเหียนจน
 เคียนตา จนดูตต้นแเด้วจะไตที่โหนเด้า ครงนเรา^๕
 เห็นช้วงจระตั้งซาว คิดคิดไปอยู่โยนระน่องฮา ดูก้ม
 หนามวยขนม^๕ให้พนทุกข^๕ อนุพนของญาติกาก้าหาไม่
 ระกำใจเคื่องเชญไม่เป็นสุข ทงโรคร้ายรำคาญ
 เฝ้ารานรูก^๕ จะนั่งตักเหล็ดยากดำบากกาย ฝ่าย
 ทารกพนของทงต้องควี่ ครนราครัดับดวงอุทัยนาย
 เขาทอนรอนใจไม่สบาย ให้ระคายคันคัวทง
 คน พังบิดาพาทถึงขอทุกข^๕ นิราส์ดูชดำรพัตรจะ
 ชัดต้น ล่องลัดับศรับความตามยุบต มีกรรมด
 เบิกบาทนถำรจญรมย์ ด้วยหมายแน่มว่าจะแทนพระ
 คุณถ่นอง แด้วกรักครองนิกจันงประสงคัดม จน

ตกดินเคืองดังวางนาคางพรม ต้องทราวมชฌเจ้าก
 หลับระงับไป พอแสงทองส่องผ่านอากาศ ภาณุนาศ
 เขืองเขียมเหลียมไค่ด กุมารากุมารักดีใจ จึง
 คดไค่ดเข้าไปหาบิดาพด้น แด้วกราบไหว้วิงวอน
 ช้อนสีโรคม แม่มไปรดอุกยาจะอาตัญ จึงเอิ้นตุ
 ลูกนอຍกตอຍช้วน ด้วยหมายมั่นมุ่งมาครไม่ขาด
 คัด จะขอให้บิดาพาไปขาย ไว้กับนายโตโตให้เป็น
 สัทธา แม่นโตทรพยเสร์จส้มอวรมณคิต จะโตขอ
 เถียงชีวิตไม่วายปราน.

ทงต้องคนพึ่งบุตรสุดศวาท ให้นานักนิกมาน่า
 ดั่งสาร จึงเอื่อนอรรกถ่าวแกลงแสงดงการ เจ้า
 คัดอานยากเข็นไม่เหน็ด อนพอแม่เหมือนไม่ทไค่ด
 มง บคินยงแต่จะตายไปเป็นผี เจ้าอยหตงตงหนา
 ทวทค คงจะมคความส่วตคกาศคกข ซึ่งจะเอาเจ้าไป
 ขายไฉเป็นธา เห็นจนิจคตบคทาทำไม่ได้ ถึงช้วนนน
 จะวายทำตายไป ไม่อาดยหนักว่ากรรมกตามท.

ทั้งต้องบุตรฟังว่าน่าคาดก ให้ค้นออกแต่หนังสือต
 ก่าสัตว์คี่ จึงตอบว่าบิดามี่ปราณ ๐นซื่อถูกกหมาย
 ๐วายปราณ ๐ยไปโยไมได้เวร๐งเป็ด๐งชาว๐ล็ก
 ๐เหม๐นทำ๐ทุก๐ให้๐บิดา๐น่า๐ล้ง๐ด้า๐ว ๐ระ๐อน๐อ๐น๐ว๐น๐ว่า
 ๐เป็น๐ช้านาน ๐แต่๐จ๐กร๐าบ๐กร๐าน๐แม่๐พ่อ๐จ๐ระ๐ขอ๐ดา.

๐ทุก๐คน๐ระ๐บ๐รับ๐ช๐ว๐ญ๐ให้๐ห๐น๐น๐ท๐ว๐ก ๐ใจ๐จะ๐ช๐า๐ด๐ด้วย๐ว่า
 ๐รัก๐เป็น๐หน๐ก๐หน๐า ๐ด๐ุ๐ช๐ด๐ช๐า๐บ๐อ๐า๐บ๐ไ๐ด๐น๐ย๐น๐า ๐ก๐อ๐ด๐บ๐ุ๐ค๐ร๐า
 ๐ค๐ร๐ว๐ญ๐คว๐ำ๐แต่๐ว๐ร๐ำ๐พัน ๐อ๐ำ๐เจ้า๐แ๐ก๐แ๐ว๐แ๐ว๐ค๐า๐บ๐ิด๐า๐เข๐ย
 ๐ไม๐ค๐ว๐ร๐เด๐ย๐ด๐ก๐ย๐า๐จะ๐อ๐า๐ด๐ญ๐ เพราะ๐พ๐ย๐ค๐ิ๐ต๐พิ๐ด๐ม๐ย๐อ๐า๐ด๐ย
 ๐คร๐น ๐มิ๐ให้๐ช๐ว๐ญ๐เน๐ค๐ร๐ต๐อ๐ง๐ระ๐ก๐า๐ค๐ร๐ม ๐จ๐ระ๐ค๐ก๐ไป๐เป็น
 ๐ท๐า๐ด๐อ๐น๐า๐ถ๐น๐ก ๐ที่๐ผ๐อง๐พ๐ก๐ค๐ร๐ณ๐ิ๐ต๐ร๐ุ๐ป๐จ๐ระ๐ช๐ู๐บ๐ผ๐อม ๐เด๐ย๐ค๐าย
 ๐เน๐อ๐น๐ว๐ด๐ตะ๐ของ๐ค๐ง๐หม๐อง๐ม๐อม ๐เจ๐า๐ย๐น๐ย๐อม๐เห๐น๐ง๐า๐ม๐ก
 ๐ค๐า๐ม๐ใจ ๐ที่๐บ้าน๐โน๐น๐แ๐ศ๐ร๐ษ๐ู๐ไม๐มี๐บุ๐ค๐ร ๐ป๐ระ๐ส๐เ๐วี๐ร๐ู๐ด๐ุ๐ค๐ใจ
 ๐ด๐ี๐จ๐ะ๐มี๐ไ๐น ๐พ๐อ๐จ๐ะ๐พ๐า๐ด๐ก๐น๐อ๐ย๐ก๐ด๐ย๐ฤ๐ท๐ย ๐ไป๐ช๐า๐ย๐ไ๐้๐เป็น
 ๐ท๐า๐ด๐ช๐า๐ค๐ร๐า๐ค๐า ๐จ๐ะ๐ด๐ี๐ง๐ค๐ว๐า๐ง๐า๐ม๐ป๐ด๐ม๐อ๐ย๐า๐ด๐ม๐ห๐ด๐ง ๐จ๐ง
 ๐จ๐ำ๐น๐ง๐ข๐อ๐ค๐ำ๐ที่๐ร๐ำ๐ว่า ๐ด๐ว๐ย๐มี๐ก๐ร๐ร๐ม๐จ๐ำ๐พ๐ร๐าก๐จ๐า๐ด๐บ๐ิด๐า

เช่นคนชั่ว ทำเก็บได้ใส่กตไม่พันตัว คงหมอง
 มอเป็นทราคนคน ถ้านายรักจงเคารพเจ้าบ้านบอบ คง
 รักคอบนานไปจะได้ผล แม้นนายซึ่งเจ้าอย่าตงค้อ
 ประจัญ ผู้เยี่ยมคนรักนายอย่าหมายซึ่ง เทพยเจ้า
 เขาจะช่วยเหลือสวัสดิ์ดี ท่านเคองชดคองคเเมือทหตง
 อย่างนี้ไกลไร่ด้อยคอยระจง ดับฟ้งร้องเรียก
 ตำเหนี่ยกนาม อนึ่งพวกข้าคนผู้ใหญ่ในเคัรชรู้
 อย่าพาที่จวงจาบไปหยาบหยาม ดั่งอนกายหมาย
 เพียงแต่พองาม อย่าตามปามจวงเงินให้เกินดี เมือ
 ดันแต่งสุริยาภาณูมาศ อย่าคตาคตาดเคัดอนคตาย
 เกตงหน่ายหนี ไปชุกนอนก่อนนายนั้นไม้ดี ถ้า
 แม้นท่านจะเรียกไม้รักว ครนวังแจ่งแต่งทองชน
 ด้องฟ้า อย่านทราเกยจครวนแบบการชว งาน
 ะไรคตองเป็นของตัว ดีให้ทัวทาหาไฉ่ทนาย แม้น
 ทานตนชนเห็นเล็จดีจ่าเรจแฉว จะฉองแฉวชนชม
 ดวยส้มหมาย เห็นแขกมาเจ้าอย่าทำกวิตกราย คง

นอมกายกมกรานค้อยคตงานจร บนเสื่อตำคชาสน์
 ปอย่าคตูก ขันร่วมฟกร่วมเบาระแดเมาระหมอน หนึ่ง
 เมียท่านตำวทรามทงามงอน อย่าเวียนวอนพุดจา
 เป็นวาคิน แม่นนายแห่งแคงจิตต คัดตั้งสัย ที่
 คงใจอนุถคกงคูนัยต้น วิชาคตพออย่ามวทมตทิน
 อย่าเทียบนันทานายชยายควม อย่าคบคนพุดพาด
 ต้นคานชัว จระพาควียบระย้าควียตำตำม อย่า
 ไปทำนออกตะเมิดให้เกิดควม จนตูกตามอชชิงมา
 ถึงนาย อย่าเด่นเบยเสยชาจามาจา จระชาย
 หนาผลเคองเครของนิบหาย แม่นชิตต้นต้นทไมมี
 อยาย ก็วุ่นววยตถคกมกัถะเด็ง เทยวโกหกพก
 ตมประตัมประต่าน ตบถสำบานเอาทูกอย่างวางจน
 เถถึง ทำเซเชือนเพือนพาให้วำเวิง หนอยกเบ็งบีต
 เบ็ดเคตติตติบ คนเช่นนี้แก้วตาอย่าตมาจน จระเอาการ
 ข้างอะไรไมได้สืบ เห็นใครมขนตักหนอยกค้อย
 ธิบ เฝ้ายมหยบยชนยอกทงหดอกถวง เป็นทาดทำน

หมั่นสมัครให้รักใคร่ ตรงข้อไหนห้ามปรามอย่า
 ตามดั่ง อย่าคบคิดผิดแยกแปรตกกระทวง จง
 หนักหน่วงนำใจไว้ให้ตรง อันถ้อยเท็จทุฐฐุคที่มีด่า
 อย่าเอามาเกิดอนโกลาโทให้หายหลง จะเคลือบแคลง
 แหนงกันเป็นมั่นคง ก็จะต้องเสียว่าพูดไม่จริง หนง
 บ้าเห็นจรวงัดท่านจะให้ แก่บ้างโพล่งทั้งหลายเหล่า
 ชายหญิง อย่าทาทัดจิตใจให้ประวิง คอยนิ่ง ๆ
 อยู่อย่าว่าอิจฉาใคร อย่าดื่บฝืนกินดูรากันชาวชอ
 มนพาตอวอปรยหาดีไม ถาแมนคิดแตกคคคระยา
 ไป มหาไมจันแคะเที่ยวแตะเต็ม ยามมนเงยนมไซ
 ชอจันตอวต้น เก็บเชยขนเขาไปขายขนค้ายเขม
 จะอดกลตนนนยากถ้าปากเต็ม ดัญชาติฝนท่าเค็ม
 นเหตอแรง อันการเหตอเมามวคชวชา ฆมก
 พากันววยให้นายแห่ง แม่นมั่นเมาเขาเมื่อไรอย่า
 ได้แคลง ก็ระเวงอยู่แต่ข้างจะเกิดความ อัน
 10/03/2565
 กนชาพาเซอะให้เงอะเหงา ฝ่าข้ามเขากางวานพาน

จะขาม ขี้เกียจเหลือเบื่อใจไม่ได้ความ คู่ข่มข้าม
 เชื้อข่านขันคาปรีอ ของเหต่านไม้คดงอนตั้งชิว จง
 เกดัยคดกตเจ้าอย่ากลับไปนับถือ ที่ตั้งดัยในวิญญา
 จงหารอ อย่าตั้งค้อยู่ว่ารู้ทำดูเบา เห็นผู้ใดซาญ
 ฉลาดเป็นปราชญ์เป็รื่อง อย่าให้เคื่องขัดในฤทัย
 เขา จงพากเพียรผูกสัมพันธ์ให้รักเรา จึงคอย
 เข้าไถ่ถามทุกความดี ไต่ยินคำสอนตั้งอย่านงเฉย
 ทาตะเตยเผดอไผดครรวโดยหนึ่ แม้นหม่นพวงหม่นจำ
 ทิศาคดี ก็จะมีควมดุษัดดาวร ถ้าเวตาราครท
 ตั้งดี ไต่ยินดีศวกอดดุนัขจักเห่าหอน อย่านัง
 หวงฟังเด่นเห็นแก่่นอน จงฝันผ่นอดดูแลให้แนใจ
 เกด็อกว่ามีโจรสู้เข้าดู่บ้าน คงรำสาญชุ่นหมองไม้
 ผ่องใส ท่านจะนึกกินแหงระแวงไป ว่าคนใน
 เป็นด้ายระนวนหน้า จะขู้เชิญเขี่ยนค้ออกกับนึ่ แม้น
 เหลือทหรับคามเนอความข้า ค้องถูกโพบโยบยไม้
 นับยับระยำ ได้ใช้ซ้ำตรวจกรากดำบากพอ ครน

จะหาเงินใหม่ใช่ง่าย ต้องเดียนายหน้าปลัดไปอีก
 ค้อ ทั้งนายใหม่ไม่ประมาณคาดพอ ยังจะขอ
 เขาผู้ขายนายประกัน ให้อัดกเฮี้ยยามจนคนไม่นับ
 ใครจะรับยอมยืมยืมเงินฉัน ฉันเขาซื้อชอชายนาย
 ประกัน มันยากครั้นวุ่นวายกันหลายคน ถ้าไปอยู่
 นายใหม่ประใจร้าย ก็กดดับกตายสารพัดจะจัดฉัน
 เจ้าเงินเก่าแต่ก็ไม่เมตตาคน จะเวี่ยนอนหันไป
 ก็ไซ้ที่ ให้เงินเจียนคิดคะนึ่งคะตังตอง ที่ตังตอง
 เนื้อเห็นเงินข้างหนี่ นิสสัยนายนี้กฎหมายว่าเงินนี้
 แม่นเต็มทีเดี่ยดินบาทคาดดินบน คนทุกวันใจจง
 ประสงค์ศัทรพัย ก็เร่วรับนาตาแห่งที่แห่งหน ครั้น
 พบตัวจับมาเข้าตาจน เงินดินบนเขาก็คิดท้อคุณ ถ้า
 ดองหนตดบจับมิได้ ก็เป็นกรรมตามไปไม่เดื่อมคูนัย
 ถึงชาติหน้าเวรเต็มไทเพิ่มพูน จะฮาดูรเต็มประดา
 ยังกวาม แม่นประนายร้ายกาจหลายชวด ถึง
 10/03/2565
 เข้มงวดของราเจ้าอย่าหนี่ จงคิดว่าเวรราชของเรานี้

ดื้อดทนจนชั่วจะวางวาย อย่าคบคนชั่วช้าพาเข้า
 บ้าน จะเกิดการก่อยากนั้นหดากหลาย จงใคร่
 ครอบงำผู้ส่งวนน้ำใจนาย อย่าให้จิตคิดครวญด้วย
 ข้อใด หมั่นประกอบที่ท่านชอบอัชฌาษณ อย่าขัด
 ขันมากเหมือนเขื่อนไถด คิวเป็นข้าให้ตระหนักรู้จักใจ
 รักอย่างไรเราก็ทำตามวิญญา เมื่อนายเรียกเจ้า
 อย่าทำหน้าเงา จงรีบเร็วเร็วเร่งเข้าไปหา อย่าง
 เฉยเฉยเหตถึงระเซิงตา จะตำว่าจงหองไม่ต้องการ
 ถ้าท่านเรียกข้าไทยคนไหนแต่ แม้นว่าเขาอยู่ไกล
 มิได้ชาน จงเรียกต่อพอให้แจ้งแต่ดงการ อย่า
 เกียจคว้านไซหลดไม้ดี ระวังงานเมื่อเพื่อนช่วยเตือน
 ตก อย่าเยอขยักแยบคายแกดงหน้ายหนี เห็น
 พลาดพล้งส่งดงกันตามที จึงจะมีความดีชงตง
 ดบาย อย่าถือว่าตัวใครๆ รักษา ใครชั่วช้าชังใคร
 ตามใจหมาย แม้นรักตัวรักเพื่อนให้เหมือนกาย ข้อ
 10/03/2565
 ระคายจึงจะนอยค้อยบรรเทา แม้นผู้ใดบาดหมางห่าง

กับนาย ขย่ำคิดหมายเข้าประจบคบกับเขา เกิดออก
 นายรุ้งก็จะโกรธพิโรธเรา เป็นคนเฉาโศกชั่วตัว
 อปรีช ขย่ำเอาความข้างในไซข้างนอก ทำขยั่นขอก
 แบนยดให้มันบ่ สำหรับเรื่องเคืองใจตัวมันไม้คี่ เป็น
 ดั่งทคนวังเกยจทงเกิดยดขง ดัญชาติเช่นปากคั้น
 อย่าคบหา มันจะพาหัวหกให้ตกถึง เจ้าเนื้อความ
 ดั่งได้ออกให้ฟัง หน้อยก็ตั้งโค้งรูทุกผู้คน อย่า
 คบเพื่อนพาเที่ยวตกต่างคนคำ จะกอกกรรมเกิดเชญ
 ไม่เป็นผล คนที่ขงมันจะตงคือประญู พอดิมตน
 ดงกคามมาต่ออยคี่ ที่บางคนใจร้ายหมายพิฆาต ให้
 ชิวาตมม้วยมอดไปเมืองผี เพราะทงของอาจประมาท
 ที่ คือเหตุุมจรงรูตักด้านกกาย ก้าดงหน่มนตาพอง
 คนองนิก ไม่ประจักษ์แจ้งกำหนดในกฎหมาย เขา
 แต่ตามใจตัวไม้กดัวอาย เจ้าอย่าหมายมุ่นหมกเข้า
 กิกพาด จงเจียมตนอย่าระคนด้วยชอผิด จงเจียม
 จิตศจาคาทวาชาน อันการชัวพายากถ้าบถนาน

เร่งคิดอ่านผจญด้วยปัญญา เห็นนายทำความ
 ขาที่ดาดก อย่ำควรวนที่หวงปองจะพองหา จะ
 เชิดช้อดช้อดกิดป่า เขาย่อมว่าเกเรเนรคุณ ไม่
 มีความกตัญญูคชบาทวี ตันตนาทาส์ทรวอดคนด่กุด
 ตมชาวแดงแกงรอนทกาวุญ กัดบ้แทนคุณกิดต่าง
 เขาทางแหง ถึงยัดไปใครพบจะคบค้า ก็คงพา
 กนถวิดนักกินแหง ถึงรักใคร่ใจจะขาดต้องหวาด
 ระวัง เขาควรแดงด้วยโตเห็นเป็นตารา อัน
 เงินทองของนายที่ไซ้ช้อย อย่ำปองคอยคิดร้าย
 ทำขายหนา ถาเราถอช้อดคยมชชณา คงเมตตา
 นานไปจะโตด ถึงเวตาธาไทยทงหลายเด้า เขา
 กินชาวเจ้าอย่าเมียงเทยวเดยงหนึ จงกินช้อยคู้ให้
 เด้วจธำเร้วท ชุรมตั้งโตจะโตทำ แม้นละเดย
 เฉยช้ำตรงอาหาร ชุกมีการก็จะอดช้อยงัก้า อัน
 การกินเร่งหาชู้ตธำหธา ดูเวถ้ำเวตาอย่าให้เกิน
 ถ้ำตามนายไปแห่งตำแหน่งไหน อย่ำเดินโกดธ้ำ

หลงให้ห่างเหิน ขย่ำแข่งเคียงเรียงไต่ไปจนเกิน
 จงดำเนินดูค่านวณพอควรกร ทานใช้ให้ถือของ
 ขย่ำปองหลับ จะยากยับอันตรายหลายสถาน นวณ
 ประโจรใจฉกรรจ์อันรพาท มั่นคิดอ่านตบดักยักเอา
 ไป ก็คงถูกใช้ค่าราคาของ ทั้งจะต้องรับอาญา
 ไม่ปราได้ย ทำให้ล้มหน้าหน้าสาแก่ใจ เอากำไร
 เขียนเด่นเป็นมัตจำ บางทีนายหลายชนิดไม่คิด
 บาบ ทำยุ่งหยาบตีประเมินจนเกินกำ ทองกาให้ต์
 พดตีโพดเป็นทองคำ ราคาต่ำเขาก็ว่าราคาแพง
 เหมือนปลาตกในมือเขาคู้ญ คงประมุขหนา
 ใหญ่อย่าได้แหง ทนายคนอายุไม่ร้ายแรง คิด
 รรแวงเกรงกรรมทำแต่ตรง อันของใช้หยิบไปจาก
 ทน จงใจทงามปลัดมอยาตมหง หยิบตรงไหน
 ใดตรงไหนไหนนคง ขย่ำเที่ยววิ่งเด้อกชนพพนมอ
 เห็นอะไรใดจ้องขวางจังหวะ ขย่ำเดยเดหัดกดับไม่
 จับถือ ขย่ำคิดว่ามวดยการว่าคาญมือ เป็นคนตอ

ด้งคณนไม่ควร ถาทานสังถอยความตามประสงค์
 จงนงตงพงคตโถถกวน ครนสนคำจำได้ใจประมอญ
 จงค้อยต๋อวรวบร้อนจรกรรโดย อย่าเดินพตางพต
 พตางอย่างสหาย จะระคายรำค้ำหัดไม่ นิสสัย
 นายใช้เพื่อนเหมือนกับไฟ ที่จะไม่แฉกแฉกเผาเอา
 จนเคยน ถึงเป็นญาติยากเย็นตงเป็นชา จงกมหน้า
 อย่าได้คตตระหวัดตระเขวียน สัจเจยมจนทนดำบาก
 คอ้งพากเพียร ไม่ควรเวียนทองจิดคคคิดอวงค์ ฮัน
 จงหนัไชนหนั่งละครพ้อน อย่าอาวรณ์ชั้นเชิงตะตึง
 หลง จะพาคัวชัวช้ำระย้าง ไครวงยงงเสี้ยที่
 ไม่คตเคย การเหล่านตจนทเวาเคยเห็น ถึงเขา
 งเงินอยกชงจงนงเคย ถ่าตงไทนไปนั้นมันจะเคย
 ได้ยินเคยเขาจงฮตสะกดใจ ฮันการเดินไม่เห็นค้
 มีแคชว บำหยตคตวหูกจิดคคคิดเสี้ยใหม่ อย่า
 เตตติเบ็ดเบ็งถูระดังไป จะม้ภัยโทษทันค้เป็น
 มันตง เมื่อคราวนายหมายมาตรวร้องเรียกหา ไม่

เห็นหน้าพานพบสัปประดังค์ คงเคียดคุมขอมผิดนา
 จิตต์จริง นึกจ้านงกดับมาจะตาคี ออย่าดอยชวยเข้า
 บ้านสถานถิ่น เป็นมดทินขอประดกษณซึ่งคักคิดศรี
 เหมือนใหนายชวยหนาทงคาบ เห็นผลทออย่างทาส์ทำ
 อาจง วิสัยซาเปรียบกาดักุดคำ ไม่ควรทำแหงน
 ชะเงอเส้นมอหงส์ ถึงจะเป็นผู้ดีเก้ามี่เผ่าพงศ์ ถา
 ยากตงจาเจียมแต่งยมกาย จะดิ้อย่างผู้ดีคุมชอบ
 ผิดระบอบอย่าใ้เกินประเมินหมาย คนจะเขาระเขี่ย
 ว่าเป็นหน้าอาย ทำจันฉายไปก็ชอมักดิ้อซา ที่ไม
 รุ้อย่าประกวดไปอดรู้ จึงนั่งอยู่ตามเช่นเป็นทาด้า
 แม้นนายถามความใดไฉนมา จะพูดจาอย่ากระซาก
 ดำรากแรง คอยบอกกต่างแต่กันโดยฉันท้า ไว้
 ชัษณาตั้งใจอย่าใ้แหงน ดูใ้ห่างามตามข้อคดีแต่ง
 จงขแรงใ้ประจกษทหนักเบา ถานายนงเจ้าอย่า
 ทวงขนยี่นหัยดี จะขอขคเคื่องระคายด้วยอายเขา
 คงมีโทษแม่มั่นไม่บั้นเบา เพราะตัวเนาโคตชั่วไม่

กตเวที ยอ้านั่งสูงให้นายอยู่ฝ่ายต่ำ ระวังทำ
 ผิดเพราะพอเหมาะเหมง แม่ไม่ดักข้อปรียอยู่เรา
 เอง ถ้ายาเกรงแล้วคงเป็นมกต ถึงเวลาเย็น
 ย่าเมื่อคำพูดบ คุให้จับเงินแจ่งทุกแห่งหน ประค
 บานระหว่างหนทางคน อย่าเกียจกตหมนบิตให้
 ชิตชม ยามเมื่อเจ้าจะเข้านอนจงอ่อนเกศ เขา
 พระเดชวรไกรชนไล่ลม แดงไหวทงเทวญอันอุดม
 ทงอินทรพรหมยมเรศเวสต์สุวรรณ อีกรพระจอมจักร
 พงศ์องค์กษัตริย์ เสดยส่งวัดตราชัยโสดวรวิทย์ ทรง
 พระเกียรติตอเรืองเนืองอรนนต์ ทุกเขตคชนทันยอม
 ภายถววยกร ทงมารดาบศุรงค์ทจรงรัก อีกรรพัก
 ช้อคำได้ว่าธอน อนึ่งนายมีคุณอันสุนทร เพราะ
 ชาวแดงแกลงรอนได้กินมา อันเจ้าเงินเราจำเริญ
 อารมณรัก ท่านก้มกปรานไม้ด้า หากพดงพดาก
 ผิดตงคงเมคต๐3/256๓ ถึงไกรธาเจ้าก้น้อยค้อยประทัง

การที่ออกคณฺญูอนุบาทว ออย่าหมายมาตฺรชั้นชมนิยม
 หวัง เราซึ่งนายทุกก็คิดมีจิตตซึ่ง แวดระวังอะไรน้อย
 คอยเอาที่ เหมือนเรื่องราวกล่าวไว้ผู้ใหญ่เด่า จะ
 แจงเจ้าพ่นองทงตองศรี แต่ก่อนกาดนานมาว่ายัง
 มี กคุมพ่หนึ่งไซร์นายโคบาด ไซให้เด็ก ๆ เด็กทง
 ตอง เป็นเจ้าของโคเลี้ยงเคียง ๆ บ้าน ตามถิ่น
 แถวทุ่งนาที่ท่าธาร ทุกวันจรมิได้เว้นเวลาเคย
 ครนยามร้อนทิงกรในเวหน ทงตองคนตักเตือนว่า
 เพื่อนเอ๋ย เราหาที่อาศัยให้สละเบย เวื่อ ๆ เหวย
 ค้อน ๆ ชวนกันมา บรรลุจุดต้นไทรใกล้คตง ก็
 วางวงตรงเข้าเงาพฤษษา จึงชวนกันนั่งบนคูกตา
 แดงเอามาตงวางไว้ตางนาย ช้างเด็กคมีใจผ่องใส
 ซื่อ กินบถอมนคองจางงหมาย ตงให้อกรายบนบ
 นอบแต่ด้วยอบกาย นึกว่านายของควกก็ถวเกรง
 ฉ่ายเข็ดรวยทรชนเป็นคนโตด ทำพิโรธคำขรมเผ่า
 ช่มเหง แด้วค้คำเตะเข้าไม่ย้าแยง ออกครันเครง

ชุมนุมดูวันฉาย ทมณฑานนายมิได้เห็น แต่หาก
 เป็นพยาบาลให้มาครหมาย เพราะเหตุวิตถไนหน้าใจ
 นาย เคียงระคายดำว้ไม่ราวัน ผิดแต่ันดหนึ่งก็เห็น
 เขาเป็นมาก ได้ความยากชุ่นแค้นแค้นกระสัน พอ
 พดงพดาดตงตักทกักริน สักรพนชงชงยงกว่าคน
 เต็กทปนนายเควพแเตรนบนอบ ถึงผดชอบหนก
 หนาตักห้าหน ไม่ตดำว้ร้ายให้อายคน เดชะคน
 ก้อมันกตัญญู เรารักท่าน ๆ ก็จกักรักสนอง ถ้า
 ชงท่าน ๆ ก็ตองเอาชงตั้ง ไบราณยอมว่าไว้ให้เป็น
 ทร มีศรจิตต์แต่จกรุมศรใจ ตั้งทพอสอนเจ้า
 จำเพาภาค ไม่สู้มากเหตุยดำพจทำได้ ตงอารมณ์
 กมันหน้าอตุดำให้ไป คงพนภยกลาดเคต้วไม่แผว
 พวน ไปปดายมอกัจะต้อได้ความสู้ข บรรเทาทุกข
 ปรัตเปรมเกษมสำนค แต่ราตั้งตูกยาอยู่ชานาน
 จนตรีฉานเดยวตบบรรพคา
 10/03/2565
 มายมารตรสอนสั่งชางตูกหมิง ทุกถรรพตั้งชอ

คำที่รู้ว่า ทั้งแจ่มแจ้งจิตต์แก้ไข จะพรรณนาว่า
 ดากก็มากครัน ต่ตรีใดจะใคร่พึงหวังประสงค์ จะจำ
 นงนี้กว่านิทานั้น ว่ากล่าวกตตอนสอนฝ่ายชายเหมือน
 กัน ไม่ว่าพ้นข้างผู้หญิงสักสิ่งเลย ไซ้เกตุยคกันนั้น
 ทาดอกหนาน้อง จะตรีกตรองเหลือดาราเฉย ด้วย
 ยาวเย็นเกินกำตังยังไม่เคย จึงภิเปรยย่นย่อแต่พอ
 งาม แม้นอยากแจ่มแห่งคคณารเรือง แม้นขอเหลือ
 นวดระไมจงไก่อถาม ยิมติชิตกฤษณาพวงงาม แดง
 ความสอนนุชนันต์สุดดี แม่หม้ายสอนธิดาอัชฌาจารย์
 ถ้าทำได้ชายรักเป็นศักดิ์ศรี ไม่เห็นห่างร้างอย่าให้
 ราคี อันไม่ตรีมิได้ขาดดีวาทคง จงหมั่นอ่านหมั่นจำ
 คำตติชิต ให้แจ่มจิตตั้งงามปดิมอย่าดื่มหลง จะต้อง
 ช้อตือเต่าข้าวอนงค์ ซึ่งวนของคตังใจระไรวะวัง แม้น
 ทำดีดีไปให้ตลอด อย่าไปคอดกัฏพลายเมื่อภายหลัง
 อันความผิดชอบเข้าครอบบัง ที่จึงหวังจะเป็น
 คุณก็สูญไป ผู้เพียรพากยากเย็นเป็นไปก่อน คง

ภาพของหน้าอย่างดั่งนี้ ภาซิดเขือทามเห็นเนอ
 เห็นหน้าใจ จะรักใคร่ยิ่งกว่าเก่าเพราะเรอดี แล้ว
 กตาวเกิดขงปตอบบุตรสุดดีวาท จึงได้ยาขันเกิด
 อย่ำหมองทองดองศรี ค่อรุ่งสว่างสว่างฟ้าในชาติ
 จึงค่อยดีตาไปดั่งใจจง ต่างก็มอຍผอยหตบับระงับ
 จิตต์ ด้วยสมคิตตอองตามความประสงค์ จนเดือน
 ดับดับไม้กรรโดยดง สิริยงเยี่ยมยอดคุณนร ทง
 สองคนพนกายเสี่ยตายบุตร ให้เด่นสุดโสภทรวง
 ดวงสมร โอ้อุ่นเรือนเพื่อนยากเจ้าจากจร ทงบุตร
 มารดาจะอาทร เคยเห็นเจ้าเข้าเย็นไม่เว้นว่าง คออง
 ไรยร้างแรมสว่างให้ขาดศันย์ จะเราร้อนเหมือน
 หนึ่งนอนในกองกุนท์ ตั้งแต่พูดโค้กร่ำระกำครวญ
 จจะมีตูก ๆ รักก็จากอก แ่่นวิตกเต็มในฤทัยหวด
 ้นเป็นเวรเวรามาประมวด ให้คร่ำครวญคับแค้น
 แ่่นทวี่

10/03/2565
 ผ่ายบุตรากบชดาดดับเหตุ จึงกมเกศตงประณต

บทศรี แต่จกต่างความห้ามชนกชนนี อย่าได้กัณฑ์
 ผูกถึงตุ๊กตา ไข้ว่าไปแล้วจะตายทำตายดับ คงได้
 กตบคินหงษ์ยังเคหา จะโศกไปบ่ด้วยการนานเวตา
 ขอเชิญพาดูกนัยครวโดยจร อย่าหมายมันห้วน
 จิตคิดคิดวิต ตุ๊กจำได้เดี๋ยวจิตทุกสิ่งด่อน จะทำ
 ตามวาจาไม่อาจรณ แต่คจะรอนครวรับดีดาคตา
 ครนบุตรเคอนเคตจนคตายค้อยวายเค้า จึงรับว่า
 เร็วออกนอกเคหา ถือไม้เท้าก้าวเดินดำเนินมา ใน
 อูรารอนเริงตั้งเพลิงตน กำัดรดพดางทางกตบคินหงษ์
 ให้ ชดไนยของพรำดั่งน้ำฝน ส่งดำรกุมารนัยกตอย
 กมต จะคองทนเวทนาเป็นข้าไทย แต่คนหนึ่งพอมำถึง
 บ้านเศรษฐี จึงพาทีไถ่ตามตามส่งด้อย ท่านอยู่เรือน
 หรือไปหนคำบดโค จงแจ้งใจให้ตระหนักประจักษ์
 ความ ฝ่ายผู้คนหญิงชายทั้งหงายสิ้น ครนไคย
 สุนทรทิวอนณวม จึงบอกกล่าวเด่าแถงแถงคความ
 ไหร่ตามขอประสงค์จำนงมา ว่าเคยจนท่านนงอยู่

หดงนอก ที่เคยออกแจกไปไทยมาหา ดุงชุงระเวือง
 ไรงจโคตคตา เอกกิจจาชนไปแจ่งอย่าแคงใจ ทุก-
 คตะพังเต็วจดำเร็จเร็จ ค้อย่างเยองดีดาอชฌมา
 ศรัย เห็นเค็ชรฐู๊กมกรานคตนาเข้าไป ไม่โกัดโกัด
 ฌงอยู่คุดพอดี้ ครนเค็ชรฐู๊กฌนแปรแตมาปะ ทุกคตะกั
 ประณตบทศวี แด้วเด้าความยากคั้นแค้นทวี่ เห็น
 เต็มที่แทบปลงชังววย บุครทงต้องหมายสันของ
 พระคุณชา แผ้วอนไหวให้พาเอามาชาย ยัง
 เต็กนุกจริง ๆ ทงหญิงชาย ดุ้ดเดี้ยตายแต่ว่ากรรม
 ก็จำเป็น ขอพังบุญเจ้าพระคุณจงชูช่วย ได้ไปรด
 ด้วยเพราะไม่มีที่จะเห็น ตั้งร่มโพธิ์พุ่มใหญ่อาศัย
 เย็น จะขอเป็นชาติไทยในชุดี้ ด้วยเห็นใจไตเท้า
 ปราณี่ดีดวี่ โด้มนัดตั้งมุงมาเป็นทาดี้ จะอยู่ด้วย
 จนทำดาวยววยชวี่ ไม่น่ายหน้เบ็อนบากไปจากเดย
 ฝ่ายเค็ชรฐู๊กยินดีได้ฟังว่า ให้เมตคาน้ำคำว่าเดย
 จึงตอบว่าท่านอย่าวิตกเดย ต้องทวามเชยนเราจะ

เขาได้ อันเงินทองเท่าไรใจประสงค์ ตามจำนวน
 นั้นมาชำระให้ แต่ดูถูกเงินของข้าห้องใน
 หีบกุญแจมาไขกำปั่นพด้น จึงตักเอาเงินตราออก
 มาให้ จึงเอาไปกินก่อนสักก่อนนั้น ทุกคคะนอบ
 นอบภักดิ์ รับประทานเงินมาทานอง คิดถึง
 ดูกสายใจจะไถดออก ความวิตกเหลือต้นยิ่งหม่น
 หมอง ไอลังสารทรมองดวงนวดระของ เจ้าจะ
 ต้องตกยากลำบากวัน แต่ฝักฝังดูน้อยกลอย
 สว่าง แม้นพดงพดาดปราน์กระตั้น ถ้าผิดตง
 จึงโปรดที่โทษทัณฑ์ แต่พอบรรเทาบ้างด้วยยังเยาว์
 สาระพันอันใดไม่ประจักษ์ เพราะเด็กนักความคิด
 คิดจะเขธา คุณสอนสั่งสิ่งไรถ้าใจเบา จึงต้อ
 ให้รู้สึกสำนึกตัว กัดงเด้นหมักตะเจิงกระเจิงกระจะ
 ขย่ำปล่อยปลดะไปส่มาที่การชัว แม้นเดียงหลด
 หลัดกลไม่มกตัว จึงจับตัวเอามามัดขั้ดให้พอ เมื่อ
 10/03/2565
 ขยู่ด้วยชาเจานเผ่าสอน ก็โอนอ่อนอุคด้าห์จำทุก

คำขอ เห็นว่านอนต่อน่าง่ายดอกใจคอ มาไกล
 พื่อกลัวเกิดอกจะกลบกลาย ถ้าแข่งขันดังดอถอ
 มานะ อย่าเลยตะคุณช่วยตัดหัวใจให้หาย มัน
 ชั่วช้ำขายผ้าชู้หน้าย ใต้อับอายเขินขมขยานับ
 เคย แดงฉนมมาส่งสารกุมารน้อย เจ้าจงค่อยอยู่
 กับท่านเถิดลูกเอ๋ย แม้นมีงานการใดที่ไม่เคย จึง
 เคยได้ทำตามตามสั่งกา เวลานี้สุริย์น่ายกบายคด้อย
 อย่าเศร้าว่าสร้อยทรวงสดดก่าสรคหา ดัดใจเกิดตัวพื่อ
 จะขอตา แดงไศกาอกคบุตรสุดอาลัย กุมารากุมาร
 ทงพ้อง ดุชดหนองไหลตั้นไม่ทนได้ กลบกล้ำ
 กตนั้นขมขมอารมณ์ไว้ จึงแข่งใจอนว่าบิดาพด้น
 ตรงดูยาพ้องทั้งสองนี้ อย่าได้มีห่วงใยให้กระเด็น
 สู้เบนซากว่าจะตายวายชีวัน ไม่ไผ่ฝันชั่วช้ำทราศ
 เขิญบิดาคตาโคตกลบไปบ้าน อย่าเนิ่นนานจนดับ
 อับแสงศรั จะมืดคำคตาฟ้าในราตรี จรดเห็น
 ยากดำบากกาย^{03/2}ทงก็เปดี่ยาเดินเดี่ยวดั้นโดยเค่น

เชิญแจ้งกิจจาให้เมียฟัง ทุกคคะจึงแต่ตงแถตงเด้า
 ไปโดยเค้ามุดคันเค้หนตัง ดั่งจะมอดม้วยมุด
 ด้ช้วัง ด้วยกำตังโคกแถ่นแนออรา ข้างบิตร
 ขอนทรวงด้ธ่อนให้ ความอาดัยแต่ด้นถวิถหา โอ
 ยามน้ดวงใจเคยไดยา แถ้ววอนว่ารบเร้าเด้านิยาย
 ข้างมารดาว่าโอเจ้าตวงจิตต์ เคยชมชิตเข้าเย็นไม้
 เห็นหาย แถ่นนบบเดือนจะเคด้ธ่อนคตาย แถ่น
 ด้ยตายตวงด้วาทนิราด้รัก ไปอยู่ด้วยมุดนายท่านใช้
 ชิต จะชอบผิดเป็นไฉนไม้ประจักษ์ ใครจะช่วย
 ด้งด้ธอนยงอ้อนน้ก แม่พระวักพระวอนอยู่ไม้รูวาย ถึงจะ
 ด้เงินทองด้กด้องตัก ก็ไม้อยากขึ้นชมนิยมหมาย
 แม้นห้ามปรามงามปดอดจะวอดวาย ด้งค้ชงชาย
 ด้กยาเป็นข้าไทย ทังผวเมียครวญคร่ำเผ้ารว้อง
 ด้นาดานของชิมโถมชะโถมไทด แต่กถนถด้ธอดธอน
 ให้ค้ใจ เหตุ้ออาดัยชอนชบด้ตบตง พระพายพา
 กถนบุมผากระพือหอม ดอกพะยอมโยทกามหาหงด้

เรือนวดหวดกตบตระหงาบดง นาคางตงซุ่มชน
 คอยพนักาย กตบว่าดักครักครองของนาเนตร
 ความเทวศ้อาตุรไม้คูนัยหาย จนแจ่มแจ้งแสงทอง
 ประเทืองพราย มิได้ว้ายพันผูกตรงตุกยา.

จะกตบกดถ้าวพิน้องต้องสมร ครวนับครคนหลังยัง
 เกหา ไม่ดื่มค้ำว่าด่อนแต่ก่อนมา ดูอุตุล้าห้เพียรพาก
 ไต้ยากเย็น คิดว่าตัวเกิดมาเป็นข้าท่าน ต้องทำการ
 คับแค้นถึงแสนเข็ญ อ้นชาคนนี้มีกรรมก็จำเป็น ไม่
 หลีกเด่นหลบไปให้ไกลนาย เข้ามานั่งตั้งใจอยู่ใช้
 สร้อย ระวงค์คอยทุกย่างไม่ห่างหาย มิให้ต้อง
 เศรษฐผู้มีระคาย รักษากายเกรงผิดจะติดตัว เขา
 กตางคินเป็นกตางคินชยันเห็ดอ ไม่เฝ้าเผื่อแอบอิง
 ที่ตั้งชัว สังจนคนทนด้าปากสู้ฝากคัว รู้จักกตัว
 ความอายอันร้ายแรง แต่บรรลราชไทยที่โนนน ก็
 ชวนกันรักใคร่มิได้แหนง มีกต้วยอ้อยหรือขนม
 แดะคัมแกง^{๕๖๕} ก็ปันแบ่งให้พิน้องต้องกุมาร เขา

ชมเชยชอบชิตต์สนิทสนม นึกนิยมจงจิตต์คิดส่งสาร
 แต่ต้องเป็นทาสมาช้านาน จะประมาณมาได้สัก
 ติบปี ด้วยเดชกตัญญูช่วยชูชก ให้นายรักพี่น้อง
 ทั้งสองศรี ไม่ชิงโกรธาโกรธาเป็นรำคั้น เพราะความ
 ต้มมากมายหลายประการ ตัดหมอกต้มเกลี้ยงเกลียง
 เจ้าใจ แลตั้งใจสั่งสอนท้อฮอนหวาน ตรงข้อไหน
 เห็นยังไม่ชำนาญ ก็แจ้งการโดยดัดเมตตา จะให้
 ของสิ่งใดก็ให้มาก พออิมปากอิมท้องไม่ต้องหา ทั้ง
 ฝ่ามือก็ดีมีราคา จัดเอามาให้สำหรับประดับกาย
 อันผู้คนในตำบลจังหวัดบ้าน สองกุมารได้กำกับ
 บังคับหมาย ช่างพยาม่ากล่าวเหต่าผู้ชาย กนิษฐา
 ว่าฝ่ายชางนารี ทุกซำคนแก่เก่าแต่ระด่างหนุ่ม มิ
 ไคคุมเคื่องของให้หมองศรี ถึงจะผิดปีดปกยกแต่ดี
 ย่อมเป็นที่สรรเสริญจำเวณชม อันเศรษฐีนั้นไม่มี
 วิชาบุตร ก็เด่นสดเด่นห้ปองทั้งสองต้ม สดจากหวัง
 10/03/2565
 ดึงจะกตัญญูอารมณ์ นึกนิยมยังกำเนิดเกิดในครรภ์

ทุกเย็นเข้าเซยชมภิรมย์รัก กนอมหนักเฝ้าดุงบำรุง
 ชวัญ เป็นศรีวีเรือนมั่นเหมือนดวงจันทร์ ก็หมายมั่น
 จะให้สืบสกุลไป ครั้นอยู่มาเนิ่นนานประมาณห้า
 เมื่อเศรษฐีต้องราชาศกษย์ ชะราโรครังรมกตุมฤทัย
 ให้เจ็บไขชุนชนในวิญญา เจ้าพ้องเข้าประคอง
 อยู่เคียงข้าง ไม่ได้อมสรวังโคกแดนเส่นท่า แด้ว
 จอนให้เสพอชโกชนา เฝ้าฝนยากอยนั้ระจิงระไว
 อันโรคามิไตคตายวายเทวด์ จึงตั้งสอนดวงเนตร
 พิธมัย ซึ่งสมบัติวัดตาเตธาไทย พ้อมอบให้กับเจ้า
 ทงเหยาเรือน อีกข้างมาโคกระบือก็ตั้งเตอง ใน
 บ้านเมืองทุกเศรษฐีไม่มีเหมือน เจ้าจงฟังตงจิตต์
 อย่าบิดเบือน จะคกเคื้อนชวัญเข้าตำเพาพาด อย่า
 ประมาณวิญญารักษาศักดิ์ ให้สัมพัคร์พ้องครอง
 ต่กาน ประคอบด้วยแก้วแหวนแดนศฤงคาร โดย
 บุราณเศรษฐีทมมา อันพ้อมแม่แก่ชระาหนักหนาแต่ัว
 10/03/2564
 จะคกเคื้อนชวัญเข้าตำเพาพาด ตามกุศตผลกรรมได้

ทำมา จะขอตาโฉมครุอยู่จงดี ตั้งดำไว้จ้ดรัจรัพ
 ก็หัดบั้นนคร จิตต์ประเวศสู่ฟ้าในราชย์ มีวิมาน
 สูงสุดคุษก็ ก็เปรมปรีดิ์สุดสมภิรมยา ฝ่ายเชษฐา
 กับกนิษฐีพิศวาส ใจจะขาดคาดคิดถวิลหา เห็น
 เศรษฐีมีอวยมุดสุดช้ำวาก็ได้ทภาคร่ำครวญวิญจนวนใจ
 ข้างพี่ชายว่าว่านิจจาเอ๋ย ไฉนเลยถ่วงดัดมาคัตถษย์
 ทั้งแต่ตุกใจที่นี้แต่จหนไป ไม่ขาดยัมันแปรมาแดง
 กนิษฐาอันอรุณระอันให้ กรรมดังโศกตามทันท่าน
 ทั้งคู่ พระคุณเคยแนบตบองประคองชู อุดดำให้
 ตั้งต่อนไม่นอนใจ ข้างเชษฐาว่าไอ้พ่อโพธิ์แก้ว ต้ม
 เดียนแล้วดูจะพึงผู้ใดได้ ถ้าไปไหนก็ไม่ขามคงตาม
 ไป เห็นจนใจไปทางนั้นเป็นทจน ฝ่ายน้องพรว่าว่า
 พระอาทิตย์ เมื่อมดมืดดับฟ้าเวหาหน ยังชนชน
 มาใหม่ให้ไต่ยถ ท่านสองคนดับไปเห็นไม่กิน ทั้ง
 ทาสีทาดำบรรดาบ่าว ก็ล้วยเศว่าเสียใจให้ระอน
 ความเทวด์เหลื่อตาจรกตาดกถน ดูเครงครันแซ่ซ้อง

ร้องระงม ตั้งเรไรไพรวันต้นเลี้ยง ต้าเนียงเพียง
 บัถพินคินถ่ม กำถรวทรวง่วงเหงาเปตำอาวณ
 เย็นยะเยียบเงียบถ่มระเนนนอน ล้องพ้องค้อยดับ
 ระงับไศก ฉายวิโยคปลดตเปิดองประเทืองถ่มร จึง
 กถ้าวความห้ามเหล่าชาวนิกร ขย่ำอาวณเดี่ยวจงต
 สักตใจ จะได้คึกคึกกิจการตรงงานศัพ ให้เด็ดบ
 ตอเตองกระเดื่องไหว ไต้ตั้งตามยศปรากฏไป
 ขยำนอนใจเร่งหัตถ์ช่วยจัดแจง บรรดาเหล่าบ่าว
 ไพรทั้งใหญ่่น้อย สดับถ้อยว่าท้ไม่มีแห่ง ก็พร้อม
 พรงยศเยียดเบียดเสียดแซง ครนจัดแจงสรรพเสด็จ
 ตำเร้าการ พะยุยกหีบทองทั้งด้องศัพ ชันตงบน
 มณฑปอันไพศาล ประดับด้วยเนาวรัตนชัชวาล ตู
 โยพารไต้สดรจนา ไฉนหนึ่งหลังยาวถ้งเก้าห้อง
 ประโคมถดของมธายศดั่งง่า พระสงฆ์สดกขรรมนันธิ
 ทุกวันมา เทศนาแจกทานทำการบุญ กำหนดงาน
 ถึงพวันจะชัก กักคกคกหญิงช่ายออกฉายวัน บ้าง

ชนควาณาเขตของเครื่องทำบุญ ชุตมุนอชของครนังมา
 พวุกเกณฑทแห่เดต็ดเป็นทวงแถว ชนตแหนดเองตาม
 งามหนักหนา แล้งของถดของกักกขงเป็นโกตา ก
 ไคตคดาร์บไปเข้าในเมว พวุกทเด้นเต้นว่าพวียม
 ต่พรัง ออกประตังให้ฉาวอย่างกราวเซน บ้าง
 รำแพนเหยียบเบ้นยั้นโยนเยน หกครเมนไค่ลวด
 ประกอดกั้น เวดาคำมหน่งทงดอกไม้ ประทึบไฟ
 งามงดเบ้นดลหดน พวุกชาวเมืองเดองดอระบชกรน
 กัชวณกันคูงานดำรายใจ ดำมทิวาแลวจึงณาปนกิจ
 ตามชระนิตโบราณเบ้นการใหญ่ ครนดำเร้จเด้เร้จ
 ต่รวพจ้งกดับไป ทักขาคัยถันนิวาธอาดมา ฝ่าย
 เถ่าแกเดตหดายทไบบาน กัคคิตอ่านชกชวณกันถวณ
 หนา มาอวยชยให้พนงทงถ้องรา วณินาสับ
 ต่มบคี่ถ้องดี ราชฐวท่วงประเทศทุกเขตต์ชอบ กี่
 ชนชอบปรัดเปรมเกษมศวี ต่างจำนงจรงกตด้วยภักดี
 มาฟังเคชเค้รชฐูเบ้นข้าไทย กี่ต่มบูรณพุนธุ์ชตุนุก

ตำนาน แล่นลำราญพี่น้องคอยน้องใส่ จึงตรองครึก
 นึกรำพึงคำนึงใน จำจะไปທີ່สถิตของบิทร ตำ
 เสร็จจ้อมคิดตั้งจิตศรัทธาหมาย จึงตั้งนายคชสารชาญถ่ม
 อกทองนายถนูนรู้ออกศักร กับนิกเรตออกถ่มรศศักพัน
 ปลาย เตรียมใจทำให้ทันวันพวงนี้ พอวงแสง
 ตรีขี้ศรีสว่างฉาย เราจะยกหมู่พหุพตนิกาย ไป
 ยิงปลายนแฉ่นแฉ่นแคนบุรี ฝ่ายบ่าวไพร่แจ้ตาม
 เนื้อความดัง ก็พร้อมพวงครบถ้วนจำนวนที่ จน
 แจ่มแจ้จบจึงหวดบัพพ์ ต้องเค้ชรู้อื่นชมด้วยสม
 คติ จึงเขาทชารธระธันาน ตูคนชารเพองพุ่งจรวง
 จิตต์ ผลตภษางามวิไลประไพพิศ แต่วชกชอนนวด
 กนิษฐให้โคตคตา มาชคชสารทวยหาญแท้ ทงตั้งช
 แตรคงคบตั้งับหน้า เต้ยงพิณพาทย์ชองไชยให้
 ตัญญา ก็ยาศราเคตือนคตายชยายพต มาไม่นานถึง
 ถัดานที่กระท่อม ให้หยุดพร้อมพวงพหุพต อัน
 ๑๕๓๒๕๖๕๒
 เค้ชรู้อื่นทงตองคน ครบตลงจากกชารชาร บุร-

ยาศรนาฏกรณอินโดม งามประโตมเพียงเทพจาก
 ต่ถาน ตงส์พนปลพินแผ่นดินคาต บรวิจวรกตชอนกตาด
 ดาษคา ถึงบันไดรับบุตรไม่หยุดยง จึงชนยงเวอน
 พถันด้วยหรรษา ฝ่ายต้องเฒ่าเห็นพวกลโยธามา ก็
 แหวกฝามองดูอยู่แต่ไกล เอ๊ะประหลาดหาดกตาด
 กรวม ๆ เอ๊ย ไม่รู้เลยชื่อเชิญเป็นไฉน กษัตรา
 หรือว่าผู้ใดใคร จะไปไหนหรือจะมาเคหาเรา พอ
 เหลียวเห็นอุกยาเข้ามาใกล้ ในจิตจิตใจขุ่นเร็งดัง
 เพดิงเผา ร้องเรียกกายตายแท่นแท่นเรา เดียว
 เขายกทัพมาจับตัว แดงคตาดนหันเขาไปอยู่ใดแล้ว
 หมอบกระเตงชอนเสี้ยมทั้งเมียผัว หัวอกเค้นตัก ๆ ให้
 นึกกตาด กายระริวภาวนาว่าออกถน ฝ่ายพินชง
 ต้องบุตรสุดดังสาร จึงกราบกรานแจ้งความตาม
 นุสนธิ ว่าบิดามารดาขอร้องร้อนรน ถูกใช้คนอื่น
 โกงที่ไหนมา ก็ว่าบุตรสุดดังจากทาสเค้รชรู้ แต่
 บดินพนทุกข์เบนสุธา ผ่านภรมย์สมบัตวิวัฒนา หวัง

จรมาเชื่อเชิฏยดำเนินจร ไปครอบครองเงินทองแดง
 ถิ่นฐาน ให้ดำราญรื่นเริงบรรเทิงสมร ทศกศะ
 แจ็งความคามล้นทร เพียงจรอนระเห็จเห็นเดิน
 นทางค้ แดว้อออกมาสันทนากับถูกรัก คณิวพักตร์
 แดงก่าดิงน่าฝาง ที่โรครังรุมเร้าค้อยเบาบาง รับ
 ขวัญพิตางกอดจับลูบประโคม ไข้อกเขยัก่อนเคย
 ได้ความยาก ทนลำบากเส้าชบเสี้ยรูปโฉม เพราะ
 ขัดสันจนสุดจึงซุดโตรม เหมือนหงส์ทองทองโถม
 ลงถ่ออกคม ครนสันกรรมนำคนพันเทวด์ ก็
 ผ้องเนตรนวดตระของทงส์องสม จนพ้อแปดกพักตรา
 ให้ปรารมภ์ เห็นเตรียมศรมกิดว่าใครทไหนดมา
 ไม่รู้จักขวัญเข้าตาเพาภาค ค้องลำบากหนัดจกถ้ว
 หนักหนา ค่างแถดงแจ็งยุบดแต่คั้นมา ก็
 ปริตาโลมนี้ส์ลส์ลดีดี แดว้ดั่งหม้ทวยหาญชาญ
 สมร เตรียมนิกกรกณเว้าค้วแต่หัดดี ให้เร้งผูก
 ฆางพังกี่หัดดี มาเทียบคย้นเรียงเคียงบั้นใด

เขิญมารดาบิทรungskัดรงศนาน ให้เบิกบานมัวหมอง
 ค่อยส่องได้ ตูคนจากดินกตบอบเขาใจ นุ่งผ้า
 ใหม่อย่างคัมภีราลา มาชนข้างพดางว่ากระยายเฒ่า
 บุญของเราดีมาตราบปรารภนา กุศัตชาติก่อนบ้าง
 ไต่สร่างมา มีตูกยาตาเดาศีประเสริฐคน แต่
 หนีไปเห็นเบาบรเวททุกซ์ เกษมสุขสารพัศร์ไม่ขัดสัน
 พดางกระหยมขมยของทงสองคน ชนนงบนดับประกบ
 เบาะพับรอง ก็เคลื่อนคดาบายหน้าโยธาจากดับ
 บ้างไหวบครนครนถันนกอง ทงชงทวเขี้ยวเหตอง
 ดุเนืองนอง เตียงพองกลองอึกทักพิถักครัน ช้าม
 ทุงแถวแนวป่าพนาเวศ ทางทุเรศรีบรณพดชนช
 พอดันแสงสุริยคีร์วอจรรณ ดวงพระจันทร์แจ่ม
 กระจ่างกลวงนภา ก็ตุดึงประเทศเขตต์ดีถาน พวก
 ทวยหาญนอบน้อมอยู่พร้อมหน้า บ้างจุกโคมคบไฟ
 ใส่อมา ชาวตาตองสว่างดังกตางวัน ดีเคียรฐี
 ชนบนเรือนใหญ่ ตำราญใจฉายวิโยคที่ไศกศัลย์ ชม

ดมบตีเงินทองของอนันต์ ส่างพันกัญญาด้วยโกลี
 ที่โรครังรุมรันแต่ครั้งก่อน ก็คล้ายร้อนปรัดตาช้ณา
 คัย อนึ่งย่อยเพ็ดยพดอยหายด้บายไป ทั้งโผยภัย
 คลาดแคล้วไม่เผื่อขาด แต่มีทวีพัยกับศุววรรณถึง
 พันโกฏ ก็ปราโมทย์ปรัดเปรมเกษมด้งานต์ ให้ก่อ
 ตักใหญ่โตมโหฬาร ใต้แจกทานยาจกคนจนจร มี
 เขมโอสโกชนากระยาหาร ทั้งคาวหวานนานาอีก
 ผาผอน กับมุงม่านหมอนเมาะบาระทนอน อักฮากรณ์
 เครื่องด้ารับประดับกาย ถาดหน้าซากากระโถนทำ
 ใ้จ้กรบ ใครปรารภนึกได้ตั้งใจหมาย ที่ข้คิดสัน
 จนจริงทั้งหญิงชาย ก็ขวนขวายมาค้ำับรับประทาน
 ค่างอดยช้ยอยู่ด้ตอนให้พรแซ่ ค้ศรแพ้ย่นย่อไม้
 ค้อค่าน อายุ่ยืนหมั้นบ่อย่ามมาร ให้ด้ำเร้จ้พระ
 นิพพานเหมือนพาที้ แต่ห่างโค้กโรคร้ายวายกระสัน
 ทงผอพรรณผดผ่องไม่หมองศวี ประมาณมาด้ก
 10/03/2565
 ห้าหกด้บบิ สรราธรรมย่ายเข้ากอนกาย สันช้วัน

ตั้งขึ้นพินามเม็ค เป็นเทเวศ์เจ้าจตุรมากรมณหมาย
 แล้วด้วยทพยเมืองแมนเง้นดบาย ก็จบรายเรื่องราว
 ทักถ้าวมา

ที่ถ้าวหมายใจห้วงจะตั้งถ้อน จะตั้งถาวร
 การกถอนกับทาด้า กับทาส์จะได้จำเป็นคำรา
 เป็นคำหรับเรื่องวิชาการศึกษาคดี รักษาคนพินัยมิให้
 ผิด มิให้พ้องต้องคิดในเชิงชั่ว ในเชิงเช่นถ้อง
 เศรษฐ์ไม่มัวไม่มัวหมายกถายกถอทุกพาดๆ ที่พาด
 เพศ์เคยละละต่าง ถ้องหัดกปัดกห่างทางถ่มาน
 ทางถ่มครวกับปราชญ์ฉลาดการ ฉลาดถักคิดอ่าน
 ในข้อควร ในข้อคงจงจำคำถักหนา ทำถักนาย
 จะเมตตาไม่หักทวน ไม่หักทวนรอนรุกสุขด้ารอด
 สุขด้ารายนานควรคงได้ดี คงได้ด้วยความเพียร
 เราเรียนไว้ เราเรียนหวังจะให้ประเสริฐศรี
 ประเสริฐรู้ถ่มแมนเหมือนถ่มมณ ถ่มมาโนชควร
 ค้าเมืองเฮย ๆ

- ๑ วันจันทร์สามค่ำไชว่ คู่กตบักษ์
 เตือนสืบเต็รจแกตงลักษณะ กตอย
 ในบ่ชอสนัษ โทศก
 ศักราชพันสองร้อย เศษด้วยสิบสอง ฯ
- ๑ ทุกคตระดอมนบุตรชา คิคกถอน
 เป็นสฤภาษิตสอน สิบไว้
 ตูจรันนอาภรณ์ ไพโรจน์
 แม่ทาสคนโตได้ ดงนควรสงวน ฯ
- ๑ ตักรเวาเกิดวกถ้าวเกิดยง กถอนด้าว
 เพียงแต่ตามโหวหาร แห่งรัฐ
 ยิงหนุ่มห่อนชำนานู โนเติศ
 เชิญกถ้อวานกั เก็บแกมตุงเจติม ฯ
- ๑ แด่ดงนามจันทนผู้ ผจงเขียน
 แกรกฐันพงริเวียน เวมรัฐ
 ผิดชอบช่วยคเคียน เติมค้อ
 โทเอกทณทฆาคคู้ ขัตติ้องงงถนงน ฯ

๑ ดำร ^๕ น ^๕ ขอ ^๕ ฝาก ^๕ ไท	เทวัญ
แม่ ^๕ มา ^๕ ตร ^๕ ศุ ^๕ น ^๕ ย ^๕ สุ ^๕ ริ ^๕ ย ^๕ จัน ^๕ ทร	แจ่ม ^๕ ฟ้า
ศุ ^๕ น ^๕ ย ^๕ อา ^๕ กา ^๕ ศ ^๕ ส ^๕ ค ^๕ ภ ^๕ ณ ^๕ ท์	แผ่น ^๕ โต ^๕ ก
ศุ ^๕ น ^๕ ย ^๕ พ ^๕ ระ ^๕ เม ^๕ ร ^๕ ห ^๕ ด ^๕ ก ^๕ ห ^๕ ด ^๕ า	จ ^๕ ิง ^๕ ส ^๕ ัน ^๕ ด ^๕ ำ ^๕ ร ^๕ ศุ ^๕ น ^๕ ย ^๕ ฯ
๑ วั ^๕ ห ^๕ ด ^๕ บ ^๕ พ ^๕ บ ^๕ ค ^๕ ัก ^๕ เด ^๕ ย ^๕ น	ก ^๕ ด ^๕ ว ^๕ ไ ^๕ ก ^๕ ด
เบ ^๕ น ^๕ บ ^๕ ัก ^๕ บ ^๕ ็ ^๕ อง ^๕ ก ^๕ ัน ^๕ ไ ^๕ ท ^๕ ย	ผ ^๕ อน ^๕ ช ^๕ ้ำ
วั ^๕ ห ^๕ ด ^๕ ก ^๕ เ ^๕ ็ด ^๕ ด ^๕ อ ^๕ ด ^๕ ไป	ส ^๕ ุด ^๕ เน ^๕ ตร
เบ ^๕ น ^๕ ห ^๕ าง ^๕ ไ ^๕ ก ^๕ ด ^๕ ก ^๕ ด ^๕ ำ ^๕ ว ^๕ ก ^๕ ด ^๕ ำ	ค ^๕ ือ ^๕ ค ^๕ ว ^๕ ย ^๕ ค ^๕ ษ ^๕ กร ^๕ ฯ
๑ ร ^๕ ู ^๕ ป ^๕ ช ^๕ าย ^๕ ห ^๕ ญ ^๕ ิง ^๕ ท ^๕ ว ^๕ ท ^๕ อ ^๕ ง	ช ^๕ า ^๕ ค ^๕ รี
เบ ^๕ น ^๕ ภ ^๕ ก ^๕ ษ ^๕ แ ^๕ ก ^๕ เด ^๕ อ ^๕ น ^๕ บ ^๕	ส ^๕ ุด ^๕ ด ^๕ ัน
อ ^๕ ญ ^๕ วี ^๕ ถ ^๕ ม ^๕ ท ^๕ ว ^๕ ภ ^๕ พ ^๕	ร ^๕ าย ^๕ เว ^๕ ร ^๕ ย
ป ^๕ ร ^๕ ะ ^๕ เท ^๕ ศ ^๕ ท ^๕ ำ ^๕ บ ^๕ กร ^๕ น	ร ^๕ ำ ^๕ ง ^๕ พ ^๕ ัน ^๕ ถ ^๕ ำ ^๕ มี ^๕ ฯ
๑ วั ^๕ ก ^๕ ก ^๕ น ^๕ อ ^๕ ย ^๕ ร ^๕ อบ ^๕ ฟ ^๕ ้ำ	ช ^๕ เ ^๕ า ^๕ เช ^๕ ย ^๕ ว
เด ^๕ ิม ^๕ อ ^๕ ย ^๕ ห ^๕ อ ^๕ แ ^๕ ห่ง ^๕ เด ^๕ ย ^๕ ว	ว ^๕ ัด ^๕ ม ^๕ ห ^๕ อ ^๕ ง
ช ^๕ ัง ^๕ ก ^๕ ัน ^๕ บ ^๕ ั ^๕ เด ^๕ ห ^๕ ด ^๕ ย ^๕ ว	ค ^๕ า ^๕ ค ^๕ ือ ^๕ ก ^๕ ัน ^๕ น ^๕ า
๑ <small>๑๐/๐๓/๒๕๖๕</small> เห ^๕ ม ^๕ อ ^๕ น ^๕ ร ^๕ อบ ^๕ พ ^๕ ำ ^๕ มา ^๕ บ ^๕ อง	บ ^๕ ำ ^๕ ไ ^๕ ม ^๕ ำ ^๕ บ ^๕ ัง ^๕ ฯ

๑ เต๋อโตเแรงร้ายระ	พระพง
อาจอกบุกดงยง	ชบคน
กินสัตว์สุ่รทะนง	ดิทธิสาธ
จักนิบหายตายหม่น	เพราะร้ายเแรงทะนง ฯ
๑ ชนุนด์กุด้างแห่ง	ด่าธา
ภายนอกเห็นหนามหนา	หนนแท้
ภายในย่อมรสา	เฮมโยช
คู่จดำชุนนินแต่	เด็คด้วยดวงใจ ฯ
๑ ยางชาวชนวัยบร้อย	คุด
ภายนอกหมดได้ดี	เปรียบฝ้าย
กินสัตว์ปุงไถม	ชืด
เฉกเช่นชนชาติร้าย	นอกนั้นนวดงาม ฯ
๑ รูปแวงค์ร้างร้าย	รุงรัง
ภายนอกเพียงฟังซัง	ชอช่า
เด่พตักตมรณัง	นฤโทษ
๒/03/2565 ดิงจตคดำชุนกตา	กตน็ดร้างทางผล ฯ

๑ คนใดถอยจากรู
หญิงรูปร้ายก็ริยา
บรรพชิตบวักษา
ต่างตั้งนชอมวย

๑ ตมเกิดจากน้ำเต้น
น้ำก็ต่างเต้นหาย
บาปเกิดใช้แต่กาย
อันจักต่างบาปได้

๑ พิชร่อนในโดกน^๕
พิชหอกดาบเพด็จตาม
ร่อนจริงก็มียาม
ร่อนตั้งเดี่ยวร่อนไร่

๑ หวานใดในโดกน^๕
หวานหน่งคอรัดกาม
หวานอนหมนแค้นทราม
หวานบปานรัดถอย

วิชา
โหดด้วย
คัดขาด
ทัพต้นสุดัดกน^๕ ๑
เป็นกระด้าย
ซำกไซร์
เพราะจิตต์ ก่อนนา
เพราะหน้าใจเอง ๑
มีสาม ตั้งนา
ดวกใหม่
หยุดหย่อน เย็นนา
เว้งร่อนฤาฉาย ๑
มีสาม
อีกอ้อย
ตำรวจคว หวานเฮย
กล่าวถอยยงคำหวาน ๑

๑ แม่มีอายุร้อย	พรรษา
ใจบ่มปรีชา	โหดไว้
วันเดียวเด็กเกิดมา	ใจปราศรัย
พระสัรรเพชญ์บ้นทรใจ	เด็กนั้นควรยอฯ
๑ แม่มีศอกเคิบเพียง	เขาเงิน
ตั้งเจ็ดตำคาคงเกิน	กึ่งฟ้า
ไร้ทรพยอับเผอญ	แต่เด็ก ดงแย้
ดั่งปลดวงเคียบตาชา	ชวดผู้ตั้งเห็น ฯ
๑ ตารามีนากน้อย	กึ่งพัน
ม่เปรียบกับดวงจันทร์	หนึ่งได้
คนพาดทวอนันต์	ในโดก
จักเสาะลัดบรุษไซ้	ยากแท้จกมี ฯ
๑ มีจนามทั่วทอง	ชโลกร
หาเงือกงมังกว	ยากได้
ทวดาวพระนคร	คนมาก มีนา
จักหาปราศรัยนั้นไซ้	เลือกแล้วฤามี ฯ

10. 23. 2505

मुद्रितकृतसंस्कृतसंस्कृतसंस्कृत
मुद्रितकृतसंस्कृतसंस्कृतसंस्कृत
मुद्रितकृतसंस्कृतसंस्कृतसंस्कृत